

zeruko ARGIA

IDAZKOLA TA BANAKOLA: OKENDO, 22 - SAN SEBASTIAN - TEL. 426666 - PREZIOA: 7 PEZETA

A. Apat-Etxebarne Jaun Euskaltzaina

Nafarroako kanta zaharren adar berriak argitara eman ditu

A. Apat-Etxebarne izena aski ezaguna da euskal irakurleen artean: Aingeru Irigaray idazlearen izen-ordea da. Euskal aldizkari askotan idatzi eta idazten du, aspalditik: «Euskera», «Egan», «RIEV», «B.A.P.», «Príncipe de Viana», «Fontes Linguae Vasconum», «Diario de Navarra» eta abar.

Azkuék izendatu zuen euskaltzain 1942 garren urte inguruan. Larreko idazle ospetsu zenaren semea da. Bidasoako Bera erriko Alzate auzoan sortua; sendakin ikasketak Barcelonan eta Freiburg-en egin zituen.

Bere lan askoen artean, alpagarri, liburu hauek dira: PRIMITIAE LINGVAE VASCONUM (1947), alemanetik itzulitua, EUSKALERRIKO IPUINAK (1957), PROSISTAS NAVARROS (1958), POESIAS POPULARES DE LOS VASCOS (1962, itzulpena), ESBEZO DE LITERATURA EUSKERICA PROFANA; eta orain agertu den NOTICIAS Y VIEJOS TEXTOS DE LA LINGUA NAVARRORUM (1971).

—Zerk eraginta idatzi duzu «Noticias y viejos textos de la Lingua Navarrorum»?—

—Ene liburua argitaratu dut (Donostiako Caja de Ahorros delakoari esker lehenbizi) euskal izkribu zahar eta gutti ezagun diran batzu, euskaltzaleeri eskeintzeko. Liburu horretan irakur ditazke, Nafarroan arkitu ditudan kanta zaharren adar berriak (Ursua, Atarratze, Yoyak...), aurren jostetak, sorginkeri eta aztikerizko pasadizoak, eta beste.

—Gauza asko galdu al da euskal folkloretik?

—Behialako euskal folkloretik galduta izango dala zerbait, uste izatekoa da, baiña gure gurasoen denborarainoko asko bildua dagoela esan genezake, iztueta, Webster, Vinson, Herelle, Azkue, Donostia, bai eta Barandiaran eta beste biltzaile nekagaitzeri eskerrak. Euskerazale jakitun horien uztia gaitza izan da, liburu pitxietan publikatua gehienak. Gure literatura pobrea dala diote, baiñan autore horien obra aberatsak euskaltzale gehienek ez dituzte ezagun. Altabada, hor datza nere ustez, euskaldunen historia erritara eta hortxe daude literatura landu baten iturburu sakonak. Autore horiek bildu dituzten Romanze eta elezaharrak ordea, eztira orain gutiziatuak.

—Kultura alorrean, zer eman dezaioke gaur Nafarroako Euskal Erriari?

—Kultura alorrean, bizpauru aldizkari tinkoak edaten dira hortik Euskal Erri guztiraino («Príncipe de Viana», «Fontes Linguae Vasconum», «Cuadernos de Etnología»). Eta Nafarroako Diputazioak, berandu bada ere, legepeko euskal eskolak, ikastolak, ireki ditu dozena bat errietan, Altsasu-Elizondotik as eta Abaurregaina eta Yaurtako punturaino. Azken alderdi bazeritu hontan egundaino ez dugu holakorik ikusi. Asi berria da saio hori eta ezin esan iraupen luzea laudagarri horiek, alde horietako aurreeri, bertako

euskalki ederrean (AIZKERA liburuxka (Azkue) eta Azkuek berak hor bildu ipuinak egokiak lirake) diela ariketak emango segur gaude; hala beren guraso euskaldunengandik ez dira aurrak urrunduko.

—Gure historia behar aina erakasten dela uste al duzu euskal ikastetxetan?

—Euskal Erriko historia, den bezala irakatsi behar dala nago, eta ez nahiko genuen bezelakoa. Kontuan artu behar da, Nafarroa beti bazter dabilela gauza askotan eta indarka edo bortxara ezuala lu eskualdeen Elkargo batera bilduko, nahi genuen bezain erraz.

—Euskal Historiak ez ote luke katedraren bat merezi gure goi-mailako eskoletan?

—Historia-katedra batez hemen ezta ifior axolazten, «Letras» delakotaz bezala; baina Galiziako Instituto guztietara, emeki eta espanturik gabe literatura galaika-ko bereartako irakasleak sartu dituztela badakit; horretarako izpiritu landua behar da, gure artekoa baiña areagoa.

—Zer esango zenduke gaurko euskal literaturak?

—Gaurko literatura asko edatu da; liburu berri batzu ongi ulertzen dira gai berriak erabiliarren; garaipen hau ezin da gutietsi. Beste autore moderno liburuak ez dira aise xilatzen; euskeraren jos-

NON ZER

- GIZARTEARI BEGIRA
Ugalde 3 garrenean
- OSO ZAILA OMEN
Larresoro 3 garrenean
- BRANDT-EK JARRAITUKO AL DU
Elustondo 5 garrenean
- «IL MANIFESTO»
Erkizia 5 garrenean
- BERTSOLARIAK HAZPARNEN 10 garrenean
- EGOAMERIKAKO ELIZA
Larrañaga 11 garrenean

izangu duenez. Horretarako maisu egiten duten apezkera eta itzuliak galdutaz daude, gaiak ere bihurriak eta erderari sobera lotuak. Idazle batzuk ahanzten dute, gure iztegia bali dela zenbait gaietarako, baina ez besteendako; nehurria ez da galdu behar. Gales-eko ikastegietan ere, zenbait gai ingelesez irakasten dute.

—Nola ikusten duzu euskera batuaren egoera eta zer bide jarriko zenituke ikas dedin?

—Gai hortaz deus ez esatea obe; jendeak suminduak daude. Farregarri ez agertzeko, tarte luze batez eztabaia guztiak ixildu beharko dira. Idazkera bateratua beharrezko da zenbait gaietarako (irakas-kintza e.a.) baina euskalki bateratuan ere idatzi behar da, gai arrontetan. Bitartean, idazle bakoitzak ongi dakien euskalkian izkiria dezala; hortan ere indar bat egiten ahal da batasun aldera, joan den mendeko idazle oneeri jarraituz; beste euskalkiak irakurtzen saiatuz ikasten da idazkera batua. Aldizkariak irakur-gaietan, bi eratako grafiak onartzen ez diran bitartean, Z. Argian egiten duzun bezala, uste dut euskera idatziak ez duela bururik altxatuko.

—Euskaltzaindiak alfabetatze kanpainaren buru egin zaitu. Zer elburu ditu zuen lanak?

—Alfabetatze delako erakundea, Euskaltzaindiak abia arazia da euskalduneri euskeraz irakurtzen irakasteko. Erderaz irakurtzen jakinarren euskaldun arronta ezta gai bere izkuntzen gutun bat idazteko. Orainarte Bizkaian eta Gipuzkoan bereziki alfabetatze taldeak asko ugaritu dira; errietako talde horiek, lege moldatu ikastaroetan (asteaz bizpauru orduz, ilabete baten iraupenean gutti gorabehera) edozein sartzeko atea zabaliak dago. Talde geienek Euskaltzaindiak onartu ariketak segitzen dituzte; aldian behin, alfabetatzearen itzalean irakurtzez landako irakasleak sartu nahi izatea gerta leike, baina zeregin hau ezta Euskaltzaindiaren egitekoa. Beste aldetik, gisa hortako ikasgaiekin dena ondatzeko arriskua nabari da. Behin baiña gehiagotan azaldu izan dira klase horietan erabiltzen diran irakurgaiak; autore zahar eta modernoetatik aukeratu zati errez eta atseginak. Autore zahar horiek ezin utzi ditezke, izkuntza garbia menderatu nahi bada. Euskalki propiotik asten dira ikastaroak, gero ondoko euskalkira pasatzeko edo euskalki bateratu hortara, honetarako gai baldin bada irakaslea.

—oOo—

Oneraño, Irigaray jaunarekin egin dugun elkarrizketa. Nahi duenak gauza asko uler ditzakela uste dugu, lerro artean. Euskal kultura alorrean odola darioten zauriren batzuk ikutu baitira emen.

BERTSO BERRIAK NERE BORDATXOTIK

—1—
O, Gipuzkoako Probintziko
Aurrezki Kutxa bikaina:
Gure aurtxoak nork maite ditu
zuk maite dituzun aña?
Saritzat eman diezue erri
izen zerrenda apaña
beren kondaira labur da guzti,
Zerañenikan ez baiña.

—2—
Armarri danen argazkitxoak
orra bilduma batean,
Gipuzkoa au maite dezaten
aurrak gizon egitean.
Baiña moztu naiz bilduma ori
arturik esku artean,
Zerañen izen eta armarik
ez dagoa ikustean.

—3—
Orregatik ez diogu nai
iñori kendu larrurik,
gure errian ez baitu iñork
orretarako barrurik.
Zerañen ez da entzungo bada
Kutxaren aurka orrurik,
nola ez duan guk armarririk
ez izanaren errurik.

—4—
Zerañi onela baztarratu?
Ez dago eskubiderik!
Gipuzkoarren artean ez da
artarañoko alderik.
Zerañen izan ez bada ere
gizon ospetsu talderik,
bertsolariak badira beintzat
eskas samarrak bederik.

—5—
Baiña ez beza iñork pentsatu
Kutxaren aurka nagonik,
ezin ditek, ortik mesede
asko artuta egonik.
Brometan ere zuzen itzegiñ.
Zer ote det naiago nik?
Ez baitdet uste beste bidetik
ondoren onik dagonik.

—6—
Ara erri bat armari gabe
lotsarik bota ezinda,
Aurrezki Kutxa: Zuk zer diozu
gauz onen berri jakinda?

Gipuzkoako erri txikien
eguzki gure Zerañ da,
kaxkar bat sari eman zaiozu
berri-berria eginda.

—7—
Ixilik eziñ egonik daukat
bai biotz eta bai mingaiñ,
len armarririk etzuanak ez
al dezake izan oraiñ?
Eman esaten degun bezela
«bagera ortarako laiñ»,
al baldin bada batere gabe
ez zazute utzi Zerañi.

—8—
Ez daukazute joan bearrik
iñora irudi billa,
armari ortan jarri bola bat
eta bederatzi brillia,
arte zuaitz bat, eta azpian
ezkurrean xagu pillia;
eta Zerañen ezaugarria
orixe izen dedilla.

—9—
Armarriren bat ematekoan
iñoiñ erri leialari
begiratutzen zitzaizen bere
sona eta itzalari.
Pakeosoak gera izatez,
eta ez burrukalari,
baiña nun dira erri batean
Zerañen ainbat bolari?

—10—
Esaera da, gu, zeraindarrok
xaguak omen gerala,
urteak dira lendabiziko
orixe entzun nuala.
Ta xagu oiek ondartzekotan
oraiñ nola edo ala,
nik pentsatzen det armari ortan
jarri bearko dirala.

—11—
Ez genduke guk egon bearrik
auzokoan, inbirian
armarritxo bat baldin bagendu
oso toki agirian;
deriorrean bear baluke
egon legu dotorian
serbiziaua egingo du ta
jarri eliz-atarian.

Inozenzio Olea

AIZKOLARIAK, LEKUNBERRI-N

Joxe Aierbe ataundarrak aizkol-
joko bat ba-du egiña.

Orainsu, «Iruntxilerri» mende-
raiu zuen Tolosa-ko zezen plazan,
aizkoran eta korika Martxoaren
seigarren egunean moldatutako ne-
urketa da oraingoa; Tolosa-ko «Bar
Cantábrico-n» biribildua.

Joxe Aierbe-ren kontrarioa: Mar-
kos Zabalo, Naparra-ko Uitzikoa.
Neurketa eguna: aipirillaren bi-
garrena.

Lekua: Lekunberri-ko plaza.

Aizkolari bakoitzaren egitekoa:
berrogeitamabost ontzako amabi
egur ebatea. Denborik gutxiene-
nean erdibitzen dituen nagusi.

Uitzitarrak eramango ditu egur
guziak plazara, ta bi aldeek jarri-
ko dituzte ebateko gertu.

Alde bakoitzetik eakusle bana ta
botillero bana izango dute.

Jokatzen duten dirua: bosna mi-
lla duro; ama milla duro irabaz-
learentzat.

Martxoaren seian millana duro
jai zituzten, Pedro Artamendi, «Bar
Cantábrico-ko» nagusi jaunaren es-
kuetan.

Beste launa milla duro emango
dikioite joko-bezperan, au da, api-
rillaren lenengo egunean.

Neurketa onek izan lezaken atze-
rapen nagusia: amabost egun.

Atzerapena eskatzen duenak,
eguneko bosteun peza eman bear
dikio kontrarioari.

Aierbe-k, gaur egunean, aizkola-
ri tankera geiago du korrikalari
tankera baino.

Asiera artan korrikalaria zan,
baiña aizkorari eldu zionetik erre-
minta au gustatu egin zaió nun-
bait. Kilo batzuk atu ere bai gor-
putzean, eta aizkorarako ondo eto-
rri.

Oraingo kontrario uitzitarra ez-
tegu ezagutzen; eztegu lanean
ikusi.

Eztaukagu aurrez iritzirik ema-
terik.

BERDINEAN GELDITUKO
OTE?

Martin Mendizabal-ek 30.000 pe-
za eman bear zizkion «Usategieta-
ri».

Ogeitamar eguneko atzerapena
eskatu zuen, eta eguneko milla pe-
za zan zigorra.

Gero, zer gertatuko-ta, «Usate-
gieta» bera gaixotu, gripek arrapa-
tu, ta atzerapena eskatu bear bes-
teak bezelaxe.

Gaur, igandea, martxoak 26,
ogeitabi egun dira «Usategieta-k»
jokatu bear zuenetik igaroak. Ogei-
tabi milla peztaren okerra egiña
dago.

Gaur jokatzen badira zortzi mi-
lla peza emanda libre dago Men-
dizabal.

Azken muga apirilla-ren biga-
ren egunean dago. Andik aurrera
eztauka atzeratzerik «Usategieta-k»
ere.

Egun artan jokatuko balira,
iñork iñori xentimorik eman bea-
rrik ez: «a la par con Londres»,
erderaz esan di danez.

GURE BERTSOLARIAK

Joan dan igandean, Añorga-ko

Usategieta

bertsolari jaialdia zala-ta, ondoren
irakurriko dituzuten bertso auk
moldatu genituen.

Biertik udaberri degu-ta,
asi nagiak astintzen,
neguak ilda utzitakoak
berri ekinak bizitzen;
saratsak lorez jantzi zaizkigu,
dana ari zaigu apaintzen,
Euskalerriko urretxinderrak
kantuz bazterrak alaitzen.

Eztakienik iñor balego, «urretxin-
dor» itzak, irakurle, erderazko «rui-
señor» adierazten du.

Bizi berria zugaztietan,
berdin malkar, pendizetan,
o, bertsolari etzaitez egon
zu kantatzeko lotsetan.
Erri zar onen etorkizuna
ikustezkero pozetan,
euskal bertsoak ostatu izan
beza euskal biotzetan.

Eun da zazpi urte.

—oOo—

Kilima eragiñerazi zigun berri

bat aurkitu genduen paperetan
joan dan aste ortan.

Cordoba-ko artzai batek eta aren
emazteak irabazi dute famili uga-
eien unen saria.

Senarraren adiña (edadea): 107
urte.

Ogeitabat seme-alaba izanik,
amalka bizi omen zaizkie.

Batzuek bizi luzea dute,
besteak laburregia,
bete bearra degu derrigor
bakoitzak geren neurria.
Cordoba aldeko artzai ori bai
nerretzat arrigarria,
ai, eun da zazpi urtekin zeiniek
jaso lezaken saria!

—oOo—

Marka ona da familiz ere
jaun orrek jarri duena,
len ogeitabat; orain amaika,
gelditzen da ondorena.
Seme-alabak munduratzea
askori gerta zalena,
edade ori arrapatzea
iruditzen zait zaillena.

—oOo—

«Markiña-ko Leioia»

—oOo—

Euskalerrri osoan ain ezaguna
dan itzai trebeari omenaldi bat
eskeiñi zion joan dan igandean be-
re jaioterri Markiña-k.

Guk, geure aldetik, onoko itz-
neurtu auk eratu genituen.

—oOo—

Markiñarrontzat gaur benetako
egun pozgarri, alaia,
erri ortako semea da-ta,
berdingabeko itzaia.
Zorion bero ta gartsuenak
artu itzazu «Leioia»,
urte askoan gorde zazula
gaurko kemen da sasoia.

—oOo—

«Aida» ta «esti», ori da beti
zugandik datorren otsa,
indarra sobre, buru ona ta,
begia berriz zorrotza.
Zu ezagutzen zaituzten danak
egiten dute aitortza,
«Leioia» dezu izena baiña
arkumearen biotza.

—oOo—

Gu ere, Antonio, gogoz zure on-
doan giñan, gorputzez eziñean ger-
tatuarren.

Beste batean bearko.

Bararri

BLAS DE LEZO
ETXE ONTAN DAUZKAZU SAGARDO, ARDO GAIN-GAINEKOAK
ETA EDARI GUZTIAK
Blas de Lezo Kalea, 8
Urrutizkiña: 41 20 65
DONOSTIA

Ez Merkenak

Bai Onenak!

Janari bidez izaten dira
ganadu on, indartsuak,
Eta nora jo jakin bear du
baserritar burutsuak,
Berebiziko aragi pillak;
gañera esne putzuak,
Oiek guziak berekin ditu
Fanderia'ko pentsuak.

FANDERIA

ERREENTERI

PEÑA

BRITISH LEYLAND AUTHI

Gipuzkoarako izendatutako saltzailea.

Eskeintzen dizu auto egokirik:

MG - COUNTRYMAN - AUSTIN - MINI-VAN

Era guztietako berebillak eta modu onean.

Bear duzun argitasunik emango dizute.

San Franzisko, 10

Urrutizkiña: 65 19 11

— TOLOSA —

JOSTUNDEGIA

MODISTEGIA

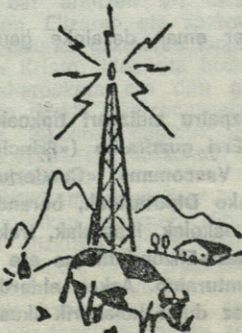
UGARTE

Urbietia, 66

DONOSTIA

Baserriaren alde

EUSKAL ETA ERDAL

Caja de Ahorros Municipal de San Sebastián

Banen baneko aziyak
Ongarri ta abonoak
Belar Zuloak

Erosi edo berritzeko diru
aurreratzea

Baserri, lur-tresnak ta abar

Torelavega'ko Perira Joan
etorriak

IRAKURLEAK MINTZO

Eskertzeko da benetan irakurleen iritzia. Irakurleentzat ari bait gera idazten. Ala nahi genduke behintzat. Baiña zail da "irakurleak" mintzo" sailletik bide jator bat aukeratzea.

Bi muturretan dauden iritziak etorri ohi dira. Bat ere arrazoitu gabeko iritziak datoz gainera. Auetxek esaten zaizkigu zapla-zapla: Z. A. Euskal Erriaren aurka ari da, fedearen aurka; euskera mordoilloa erabiltzen du, Elizaren akatsak nabarmentzen ditu.

Baiña au guzia noiz, non eta nola egiten duen esan beharko litzake. Gure ustez gero eta euskera ohea egiten saiatzen bait gera. Eta salatzen ditugun akatsak, maite dugun zerbait akatsikan gabe ikusi nahi dugulako, salatzen ditugu. Ez dakigu Euskal Erria behar ainbat maite dugun, baiña maite nahi gendukeala ezin uka.

Au gaituzue gu. Eta gu au izanik nolatan ematen ditu oso bestelakoak diran fruituak? Eman al dezazke? Zer begiz ikusten dira? Zer gertatzen da?

"Slogan" pean bizi gera edozertarako. Eta "slogan" batzuk sortu ditu Z. A. eskuratu ez duen norbaitek. Eta orain ahoz-ahoz dabilta eta erriz-erri.

"Slogan" oien atzean, berriz, beren Euskal Erria, beren euskera, beren fedea, beren aldizkaria, beren asmoak babesten dituzte. Ez dute onartzen aurrera doan Euskal Erririk, aurrera doan euskerarik, aurrera doan federik. Ez dute onartzen aldaketarik. Ez dute onartzen gertatzen ari denik. Ortze ikusi nahi lukete Z. Argia ere. Ez lukete gaurko zurrumbilloetan zikindurik ikusi nahi.

Baiña zikindua egon nonbait eta garbitzeko biderik ere ez eduki, noski eta beste aldizkari baten atzetik ibilli dira. Orain, berriz, beren ori indartu eta zabaldu nahi lukete.

Guri oso ondo iruditzen zaigu beren bizi-molde eta giroari erantzun dion aldizkari bat edukitzea. Berentzat nahi dutena, besteei ez opa izatea ez dugu onartzen. Zergatik era bateko aldizkariak behar ditugu? Ez al dira Euskal Erriarentzat desberdintasuna eta ugaritasuna mesedegarri?

Zergatik besterena ito eta il, nork berea salbatzeko? Ez al da ori Euskal Erriari, euskerari eta fedeari kalte egitea?

Ez dezagun jendea engaiña. Ezi dezagun desberdintasunerako eta askatasunerako. Ez dugu jende itsurik behar.

Irakurleak behar ditugu, ez arpidledunak bakarrik. Orregatik behar beharrezko ditugu irakusleen iritziak. Labor azalduak badira ere ahal denik eta sakonenak izan ditezela.

Baiña ez da aski iritziak bidaltzea Z. A. obetzeko. Lanak behar ditugu eta gero eta obeak gainera.

Denona daneez gero, denok ondu behar dugu Z. A.

OSO ZAILA OMEN

Gure arteko erdaldunek diotenez, idazten dugun euskara «oso zaila» da. «Muy difícil» erantsi ohi dute; eta, tarteka erdipurdiko euskal hitzen bat hurrei esanda, erdaraz ekiten diote elkarriketari patxara osoan. Gai sakonak erdara hutsez, jakina; euskaraz... hurrekin (txikiak diren!), eta batzutan, txit gutxitan, garrantzirik gabeko arazoz ere bai.

Baina gure euskara hau «bene-benetan: oso zaila!!!», «euskerantotso hutsa», «muy difícil».

Egia dea hori?

—oOo—

Gogoan har dezagun frantsesa.

1) Erresuma batzutako lege-hizkuntza da: Fraitzian bertan, jakina; baina baita Belgikako Hegoaldean, Suizako Mendebaldean, Haitin, Quebec-en, eta Afrikako zerbait erresumatan.

2) Eguneroko bizian, goiz eta arratsalde, jai eta aste, eskolan, unibertsidadean, armadan, lanean, administrazioan, milioika jende erabiltzen dute etengabe eta hutsik. 70.000.000-ek horrela, eman dezagun.

3) Frantsesak badu literatura-hildo luze bat. Mendeetan barrena, eta belaunik belaur, landua izan da, eta aberastasun eta zehaztasun handiak lortu ditu: hitz bakoitzak adierazten eta erabiltzeko berezi-berezia; eta jakintza-sail guztietan osaturik eta gertaturik dago frantses hizkuntza.

4) Lehenengo mailako idazleak ausarki hornitua, urtero eskaintzen ditu aldizkariak eta liburu berriak. Frantsesezko izkribuak anitz hizkuntzara itzultzen dira; eta irakurleak baditu, batera, Sartre, Leprince-Ringuet, R. Aron, Chenu, J. Monod, Le Canard Enchaîné, Le Monde eta «Série Noire» pilo bat. Frantsesak literatura ugari eta bikaina du, hitz batez.

5) Frantses hiztunak beharbada trufatzen dira batzutan «Académie

«Académie» delakoak erabakitzen duena lege bihurtzen da, eta erabat errespetatzen. «Homme» hitza «omme» Fraitzian idazten duena, Française-ko burukideez; baina analfabetotzat salatzen da ahobatez; eta «homme» idazten hasi arte, ez du nalakoak lan-posturik lortzen, ez inungo etsaminarik garaitzen.

FRANTSESA, hitz batez, KULTURA-MAILAKO HIZKUNTZA DA; eta jakintsuak, hizkuntzalariak, idazleak eta intelektualak dira nagusi.

—oOo—

Azter dezagun orain euskara.

1) Euskara ez da inungo lege-hizkuntza, hizkuntza ofiziala alegia. Ez du inun erresuma baten laguntza.

2) Euskara oso gutxi erabiltzen da. Baita euskaldun izenekoan artean ere, aski da erdalduen bakar bat hemeretzi euskaldunen ondoan, hogeiek erdarara jo dezaten. (Eta bestetan, hogeigarren hori etorri aurretik ere!). Euskaldun guztiak, bestalde, bimintzodunak dira gaur. Guztira, beraz, hirurehun edo larehun mila euskaldun karkulaturik ere (alegia, frantsesez mintzo direnak baino 200 aldiz gutxiago) ez dezagun ahanztz nolako hiztunak diren hauek eta haiek, eta gu nolako erdal giroan bizi garen.

3) Euskara ez da inoiz batua izan; eta hori dela-ta, hitzek ez dute zehaztasunik. «Samurtu» hitzak hasarretu adieraz dezake, baina bigundu ere bai; «hauts» eta «errauts» hitzak guztiz elkarren itzule-tara erabiltzen dira Ekialdean eta Mendebaldean; «sarri» hitza ez da gauza bera Nafarroan eta Gipuzkoan; batzuk «bazkaldu gira» diotena, besteek «bazkaldu degu» diote; hemen «nekatu» (edo «neka») esaten dena, hor «akitu» bihurtzen da, eta han «unatu». Batasun falta honek euskararen sustraia erauzi du; hizkuntza bat aurrenik elkarpidetako mintzabide bait da, eta ez folklore-jazkera.

4) Gure literatura oso ahula da, oso txiroa, oso txarra. Esku baten behatzez konda daitezke erdarara itzuli diren euskal liburuak. Ez dugu idazle-izen bakar bat ere mundura azaltzeko modurik. Azkeneko urte hauetan idatzi da, Azurmendik uste duenez, onena; eta hein batez itzulgarri izan litekean bakararra. Hots, irakurleak badaki zer idatzi den. Liburu-sail osoak hutsik daude oraindik.

5) Euskaldunak, beren ezjakinak berak harroturik, «Eunkaltzaindia» z trufatzen dira. Edozein astaputz kitenek bere zozokeriak botatzen eta idazten ditu lasai Euskaltzaindiaren iritzien eta erabakien kontra. «Homme» hitza, gurean, «omme», «omm» «om» edo «ome» idaztea (nork bere gisara, «demokrazia»-ren arabera, omen...) oso ongi iritzia da oraindik. Zenbait ikasgutan, esate baterako, «homme» idatziko lukean ikasle lotsagaldunak litzake, hain zuten, bere etsaminak galduko!!

EUSKARA, hitz batez, ARLOTERRI-MAILAKO HIZKUNTZA DA. Eta analfabetoak, mandoak, zozoak eta harroputzak dira nagusi.

—oOo—

Goazen aurrera, ordea.

Fraitzian (eta gauza bera frantsesez mintzo diren beste erresumetan) erakaskintza-maila GUZTITAN, beheretik gorako, frantsesa da mintzabidea eta... ikaskia. Frantsesez, waloniarre, k quebecarre, eta abar, urtetan barrena eta milaka ordutan barrena, beren hizkuntza lantzen, osatzen eta zorrotzen dute. Baita Unibertsidadean ere, frantsesa bera gaitzat duten azter-

ketak eta ikaskizunak, eguneroko oia dira.

Euskal Herrian, berriz, erdara da askotan ama-hizkuntza eta erdara da ikaskia eta mintzabidea. Euskara ez da, eskuarki, ez mintzabide, ez ikaskia.

FRANTSESA LANDUA IZANAK GAIN, FRANTSESEK ERA GUZTITARA OSATZEN DUTE BEREN HIZKUNTZA; EUSKARA, BERRIZ, LANDUGABEA IZANAZ GAIN, EUSKALDUNEK EZ DUTE OSATZEN EZ IKASTEN.

—oOo—

Nola nahi duzue, horretara, gure mintzaira hau gaurko mundurako tresna egin nahi dugunon euskara «zaila» ez izatea? Seinale txarra litzake, hain zuten, erraza izatea; eta guztiz berri eta osoturik ere, lehenagoko itxura eta kutsu landerra eta «etxekoa» izatea. Nola horrelakorik, bestalde?

Berrikuntzaren eta biziaren trena aspaldian hartu zuten frantsesek, inglesak, nederlandarrak, japonarrak, txekoslovakiarrek, finlandiarrek, eta gainerako erdalduenak. Guk, berriz, trena galdu genuen orduan (orain dela bizpahiru mende gutxienez); eta geroztik ere makina bat aldiz galdu dugu. Eta han gelditu gara, estazioan, lozorroan... Zugarramurdiok sorginek eraman gintzen zai. Eta hortxe gaude oraindik, eta egongo. Eta hortxe egon gaitzen nahi dute gure «zailtasunak» salatzen dituztenek...

«Zaila» omen... Noski!

Gauza bera litzake andenekoak joandako trenetakoen habailaz errenkuratzea, eta «azkarregi» doazela esatea. Ez, jaunak. Berak azkarregi ez, baina zuek egonean eta pipa-jotzen.

Ez ditzalegun, beraz, estazioa utzi nahi dutenei zaunka egin. Ez dezagun esan, zoroek bezala, Londres-ko jendeek «zail» egiten dutela ingleseiz, ingleseiz geronek ez dakigula baizik.

«Para los ancianos la culpa es siempre del empedrado» esan ohi da erdaraz. Eta gauza bera erreplika liteke orain ere: erdalduen ustez, beti da euskara «zaila» erruduna, eta sekulan ez hain erdal-tasun amorratua eta ez-jakintza gorria.

Geure ahuleria aitor dezagun, ikas dezagun, eskola gaitzen apur bat, euskararen jaso-beharraz jabe gaitzen; eta, otol, apalki, gure Atsularrek bezala, hau esan: «euskaldunek berek dute falta eta ez euskarak».

LARRRESORO

GIZARTEARI BEGIRA...?

Sarritan, zuk eta nik egin izan dugun galdera hauze duzu: «gure artean, gizarte arazoarekiko kezka eta ardura handiagoa ahal da lehengoa baino? Zenbaiterainokoa dugu gaurregun gure artean sumatzen den kezka?»

Badakit, ez dago gai honetan erantzun zehatz eta garbirik ematerik. Bestalde, lehengo hori eza-gutu ez dugunok, egungoari begira erantzun beharko dugu.

Agintariak hitzaldiren bat egiten dutenean, herriaren laguntza beharra aldarrikatzen dute: gogo onez egindako kritikaren beharra, gauzak zuzentzeko laguntzaren beharra, herikideen laguntzarik gabe ezertxo ere lortzerik izango ez duten ustean... Egiteetan horrela gertatzen den ala ez, zerorrek erantzun ezazu.

Gai honetan, pesimistegia nauzte beharbada, baina gaurregun gizarte arazoaz gutxi batzuek baino ez dira arduratzen, minoriak dituz, idealistak, gazte-eroldiaren ondorena, zenbaiten iritziz.

Gizartearekiko kezka ez da neurri berdinean bizitzen. Gehienak, nahiago nuke egia izango ez balitz, nork bere interesak zaintzen dituen neurrian arduratzen dira, gainontzekoena bota axola dielarik. Aste egunean telebisioko futbolariak ez badago, astea luze egiten zaie. Aste

egunean diskoteka eta dantzara joateko hainbat ez badute... ordunxe nahigabe eta samina. Egin genitzake, simpleki epaitu, baina, gure artean badago horrelakorik, zoritxarrez.

Beste zenbait, hor dabilkigu, sozial problema eta merio, langintza gogorren murgilurak. Hauentzat pertsona produzio erlazioetan menderatu eta zapalduak baino ez duzu. Ez dago, langintzaz kanpo, beste eratako zapalkuntzarik: solasak, publizitatea, informazio bi-deak, t.a. Pertsonaren nortasunaren baitan ez dute abiatu nahi, burges goi-estrukturak besterik ez bait dira gehienetan Neronek adieraz nezakedana baino hobekiago mugatuko uzo zerorrek ezagutzen dituzun pertsonetan...

Hizkuntza eta kultura soilarekin (sic), kontentatzen en jendea ere badago gure artean... Produzio sistema, egiturak, lantegi antolaketa, t.a. sozial gauzak direnez gero bestek konpon ditzatela.

Azkenik, badira, bi alderdiak errealidadean elkarturik daudelako, benetan zabal eta sakon joka nahi lutekenak. Pertsona konkretok oinarritzat harturik zapalkuntza oro desegin nahi dutenak... Gure txalorik beroenak hauentzat.

kezka eta ardurak ez dute ezer-

tarako balio praktikotasunez ekiten ez bazio. Horregatik, zenbat ote azken pausoa ematen dutenak?

Gure artean despiste ikaragarria nabari da, miopia edo daltonismo hutsa... Nere lagun batek, Balonara joateko asmoz, Paris-eko egazkiña hartu zuen, lehenago iristeagatik, noski. Gehiagorik zer esango dut...? Bakoitzak ahal duena ulert beza.

Beste herrialdeetako giroarekin konparatuz gero, hemengoa txepela dela esan behar. Erroman bertan, besterik ikusi ahal izan dugu. Gaztetxoek, familia prolema, ikastetxe-arena, t.a. kontesko baten barruan aztertzen dute, gizarte giro eta erakunde bete bete, eta ez pentsa gero, demokraziaren gailurra bertan dagoenik...

Jaio nintzan eta «gizarteaz ez kezka» esan zidaten. Fraile eskolan: «Hirea zaindu ezak, eta gaitz nontzakoak hor konpon» erakutsi. Lantegi barruan, nork bere promozioaz arduratzea zen egokiena... Ezkontza barruan ere maitasuna da inportantea, gizarte arazoak gazteentzat.

Galdera nagusia: nor errudun? Zure erantzunaren baitan uzten dut.

Mikel Ugalde

7ERUKO ARGIA

Zuzenadaria:

MIREN JONE AZURZA ARISTEGIETA

Nafarroa-Kantauri eta Aragoiko Kaputxinoak argitaratua (Kale Nagusia, 50-1.ª Burlada-Pamplona).
Donostia: Okendo, 22
Tel. 42 66 66

ARPIDE SARIA:

Barruan	300 pezeta
Korreo batasunetako errietan	350 pezeta
Atzerrietako beste errietan	370 pezeta
Aldez	Aurrez galdetu
Salmetan (ale bakoitzak)	7 pezeta

ZENBAit gaRA 72

BERRIAK

● Amaitu berria dugu Zaragozan, bertan ikasten ari diren euskaldunek eraturiko "Euskal Astea" delakoa. Honako aste hau, "Virgen del Carmen" deritzan Kolegio Nagusiaren arduraren pean eratu da, Zaragozako "Euskal Korua"ren laguntzaz.

Hona hemen gure ikasle kezka-tiek moldatu duten programa:

—Hilaren 4ean, larunbata, Gipuzkoako arteari buruzko argazki erakusketa batez hasiera eman zitzaion harako asteari. Egun berean, Donostiako "Kresala" dantza taldearen saioa.

—Hilaren 5ean, Herri-meza.

—Hilaren 7an, asteartean, Aranzadi Etnologia Elkarteko bazkide den Fermin Leizaola mintzatu zen. —Asteazkenean, beste hitzaldi batetan, Julio Caro Barojak "Pio Baroja euskaldun" gaiak hitzegin zuen.

—Ostegun arratsalde, "Ama Lur" eta "Pelotari" filmak aurkeztu ziren, Nestor Basterretxea jaunaren elkarriketa batez.

—Ostiralean, Euskal Arte Eskolari buruzko mahai biribil bat eratu zen, Jorge Oteiza irudigilearen zuzendaritzaren pean.

—Azkenik, hilaren 11an, larunbata berriz, Pasaiako "Oskarbi" taldearen saio batez amaiera eman zitzaion Zaragozako euskal aste honi.

Nonbait, ikasle euskaldunak zerbaitean ari dira. Bejon dagizueta gazteok! Bestalde, nork eman dizaguke Valladolid, Salamanca, Madrid, Barcelona, Bordele, Paris eta beste zenbait hiriburutako mugimenduen berri?

● Hilaren 11an, jaialdi bat ospatu zen Arrasaten. Bertan ziren Lourdes Iriondo, Xabier Lete eta "Egan" taldea. Honako jaialdi hau bertako ikastolaren alde eratu zen.

● Egun berean, euskarazko meza bat eman zen Nafarroako Xabierren. Iruñeko ikastoletako haurrak bertan biltzeko ziren, "El Diario de Navarra" delakoak pozik asko ematen digu meza honen berri. Esan ere esaten du, benetan pozgarria dela sandu misiolariaren hizkuntzan meza bat eskaintzea. Tira!

● Martxoaren 13an, Donostiako "Cofradía Vasca de Gastronomía" delakoak omenaldi bat eskaini zion Jesus Elosegiri jaunari. Jesus Elosegiri Irazusta, Aranzadi Zientzia Elkarteko ordezkari izan dugu orain arte. Baita "Munibe"

aldizkariaren administratzaile ere. Gure zorianak bere omenaldi honetan.

● Andoainen, Familia eta Giza Heziketa Elkartek eraturik, euskarazko ikastaro batzuk prestatu berriak dira. Honako ikasaldi hauk astean bi egunetan emango dira.

● Gipuzkoako Literatur Lehiaketak delakoan Arantxa Urretabizkaia irabazi du Poesia Saria bere "San Pedro Bezperaren" deritzan poesi-bildumaz. Bihotz bihotzez, zorianak Arantxa.

Antzerki Saria aipatzeke geratu da, mahaikoan iritzi ez bait du inork nahiko merezimendurik izan.

AIPAMENAK

● Lapurdiko Ahurtitik Luis Haranburu-Altuna adiskidearen gutuna jaso dugu. Ez dakigu zer egin dezakeen alegiarrak Ahurtin, Agian, bere "Euskal Mitologia" atalaren-tzat gai bila, edo, "week-end" pasatzen, batek daki!

Itxura denez, ez dator bat gure tokaioa gurek hemen esan genduenaz. Betor ba bere iritzia ere: "ire esaera hari, ez nioan inolaz ere hik jaso dukean esanguririk eman nahi. Hura esatean, ez nian ene baitan hizkuntzarekiko gogoraziorik, aitzitik, geografikoki erabili nizkian gipuzkoartu eta bizkaitartu hitz haik. Zera esan nahi nian, alegia, ZERUKO ARGIA Gipuzkoako aldizkari bihurtzen ari zela, eta halaber ANAITASUNA Bizkaikoa; hots, bi aldizkari hauk probintzializatzen ari zirela. Beraietan agertzen diren berriak, batik batik herrietakoak, eskualde bakanetakoak dituk. Nire azterketa hartan zera adierazi nahi nian: bi aldizkariak zabaldu egin behar dutela Euskal Herri osoari so egina. Biak premia desberdinei erantzunak espezializatu egin behar zuten Euskal Herri osoa gogoan harturik".

Honaino alegiarrarena. Batz bestek berakin ados gaude. Hala ere, lehenago bezala esan dezakegu, hizkuntzatik at, gure iritzi ANAITASUNA ez dela bizkaitartzen ari. Txarrean ere lehen bezain bizkaitar izaten jarraitzen duela, eta hau ere diskutigarria lizateke.

● Azken bolada honetan, sail beronetan azaldu den zenbait ziri ez da izan itxura denez irakurle guztien gustokoa. Gertaera honek ez nau ni neu harritzen, baina txokatu egiten dit goi mailan nuen (eta dudan) irakurlearen batek edo bestek hain umore guti izatea.

Gu talde zehatz baten aurka hasi omen gara —diote—. Eta gezurra dirudien arren, orain horrela mintzaten diren gure aipamenak eskatzen eta eskertzen zizkiguten duela guti. Nonbait ez genion elkarri ulertu. Gu kritikak eskatzen zizkigutela ginen... inozok... ez zizkiguten ba laudorik eskatzen!

Guiztiok egiten dugu barra inorenaganako ziriez. Gureganakoak ez zaizkigu, ez, hain atsegin. Umoreak ere badu, noski, bere ebolutioa. Honetaz ere badira, bai, aurrerakoiak eta atzerakoiak. Ala ez?

● Izan ere Arrasatetik datorkigu guri dagokigun ziri modukoa. "Larresoro, Amatiño eta ainbat beste olako sasi-euskaldunak" eraman omen dugu euskaldun asko ondamentira.

"Amatiñok", egia esan, non oratu asko du. Larresorok ez nadin ni mintzo. Hala ere, ene iritziak ezertarako balioko badu, uste dut benetan, gure arrasatetarrak saihets babestuenetik atakutzen gaituela.

Bestalde, Larresoro eta Amatiño elkarrekin gonbaratzeari nahiko barragarri deritzagu, bai. Artzaina eta bildotsa ez dirateke gonbaragarri. Bildotsa, luzera, ahari bihurtateke, baina inoz ere ez artzain.

● Ez dira gaurko gure Arrasateko ipuinok amaitzen. Irakurle batek idazten digu biziki haserre Arrasateko Uribarriko Elizan gertatutakoaren berri ematen. Orainsuan bere bilobatoa bataiatu omen dute... gaztelaniaz. Euskal

dun eta erdaldun haurrak elkarrekin bataiatu omen zituzten. Erdarra barra barra eta "eraskintxo apurak baizik ez, euskaraz". Aldaretik, "Que alegría cuando me dijeron" kantatzeari ekin omen zioten. Eta erdarazko hitzaldian berriaz, "Orainartean, zer esaten genduen ez genezala, izkuntza arrotzean bataiatzen ziran aurtxoak; baina orain, Elizaren erabakiz, norberarean egiten dira..."

Honako hitzez amaitzen du gure berri emaleak: "Ez dute M.ª del Rocío aurtxoaren guraso, senide ta aitamabitiak, zertan jasan euskarazko luzagarriak. Gutxiago oraindik, eskubide osoak ditugun euskaldunok, limosnatxo bezala emandako apurak, erdal elizkizunetan irantzi".

Nonbait, gure ustetan, arazo honek soluzio erraz samarra du, txandaka egin, euskaldunok eta erdaldunok talde desberdinetan alegia, amaika elizatan egin ohi den bezalaxe. Hala ere, ez dadila Bergarako Santa Farinako gerta...

● Zer gertatu ote den Bergarako "Santamain"? Ba, han ginen, hilaren 11an gure iloba bat bataiatzea zela eta. Euskarazko txanda zen egun hartan, eta euskaraz izan zen, izan ere, bataioko liturgia guztia.

Hala ere, pulpito erako batetik ari zen apaiz batek, erderatu egiten zituen berak aurrez eta euskaraz emandako azalpen guztiak. Ez dakigu horrelakorik ohitura den Santa Marinaran, ala guri tokatu zitzaigun apaizaren dohako "begiramena" zen. Dena den, itzulketak hoi sobera deritzagu aurrez erabakitako euskal elizkizun batetan. Ala gaztelaniazko txanda denean euskarazko azalpenak eta itzulketak ematen ote dira...? Ah! orduan, barkatu, baina ez dugu sinesten.

● Poz atseginaz irakur ahal izan dugu Basarri jaunak Hiriart-Urrutien liburuari buruz egindako aipamena:

"Lapurdieraz idatzia dugu Hiriart-Urruty-ren liburu au. Eztiogu arrokeriz, baina Txomin Agirre-ren Garoa bezin erreza iruditu zaigu liburu au; itz-erdirik galdut gabe egin degu asi eta bukatu".

Poztutzen gara poztu, benetan, Basarri jaunak horren erraz irakur ahal izan duela JAKIN-en azken liburua. Ez genduke nahi orain, Basarriren irakurleek ere horren erraz irakur ahal zezaten baina. Horrela bada... zertan gabilza?

● Txomin Agirre-ren Garoa aipatu dugu, eta mozolok izan ohi duten ausardia pitin batez, zertxobait nahi genduke nobela horretaz esan.

"Garoa" dut ene oroitzapenetan lehen euskal liburua. Agian, "Garoa" da nik irakurri nahi izan nuen lehen euskal liburua. Nahi izan nuela irakurri —diot—, ez bait nuen irakur ahal izan.

Geroztik, Deba eskualdekoentzat Bergaran eratu zen lehen irakasle ikastaroan (R. Saizarbitoria, N. Etzaniz, J.A. Letamendia, P. Altuna eta J. San Martin izan genituen maisutza) jakin ahal izan genduen "Garoa" ez zela nola nahiko nobela bat, onenariakoa baizik, eta Ura zan gizona ura! Zazpi oin ta erdi bai luze... lerrokadaz hasten zen aztegia, ia ia buruz ikasi behar izan genduen. Sasoi hartan bigarrenaz ekin nion irakurtzeari, baita erdi inguruan utzi ere.

Nik neuk ez dakit zergatik den, baina "Kresala" birritan irakurri dudana bezala, "Garoa" aldiz, birritan hasi eta horrenbestetan utzia naiz. Zerk du "Kresala" isilak "Garoa" spetsuak ez duena?

● Pena eman digu, bai, pena, samina edo zuk nahi duzuna irakurle. Halako tristura eman digu "El Diario Vasco" egunkarian Euskeraz deritzan atalean "Lizun Usia" izeneko artikulua irakurtzeki.

Orainsuan agertu berri zaigun euskal idazleren antologia bati lizun usaina omen dario. "Edertzat aukeartua" den "elerti zati" bat,

"izan ditek gertatze loi eta gaiztoena" omen da. "Goi-mallara gaztedia eamateko aitzakiz, zenbait euskal-idazlek lizun-idaztia sartu nai digute eder izena emanaz". Euskaraz ez omen du biraunik, eta atzeritako Herriek "pornografia" deritzan "gaiztakeriak" baztertu nahi zituzten artean, gu geureganatzen ari omen gara.

Azter ditzagun saseguz honako puntu hauk:

—Harako antologia ez da zati ederren bilduma bat, euskal idazleren antologia bat baizik. Idazleak dira hautatuak, ez beren lanak. Gaiak ere kontuan eduki dira, noski, maila orokor batetan. Hitzaurrean irakur dezakegunez: "Gaur euskaraz erabiltzen diren gai ororen muestrario bat duzu. Era zabalez, kultura orokorre, gaurko problemak eta kezak".

—Liburu hau, beste edozein liburu bezala, saigai dago (hala ere ez edozein kioskotan) eta teoriak edozeinek eros eta irakur badezake ere, praktikaz, zoritxarrez, ez du horren zabalkunderik izango, eta inon gazteen artean hedatzen izango da. Atsegin lohigarri gisa baino (bide errazagorik ez balez ere) ikaskai bezala.

—Txarrean ere bilduma horren % 1,63 da albistari horrek salatzen duena. Eta benetan horren baztergarri balizateke delako lan hori, jakin beza behingoz zenbait, gure gazteek aspaldian tentetu beharrezkoa, eta zorieneko eurok ingururutzen gaituen mundu honetan ezer lizunagorik aurkitzen ez badute.

—Harako lanak badu literatura balio bat, aski poetikoa nere iritzi. Horrez gainera, bada gure literatura barrena lan lizunagorik. Eta zenbait autore bere sasoiok seme den atxakiarekin onartuko badugu, ez dezagun gaurko semeak berenetik atera.

—Lan horrek ez du zer ikusirik "pornografia" delakoarekin. "Pornografia" zer den oraindik ez badugu ikasi, hobe dugu isildu. Horrela pentsatzen hasiez gero "Capilla Sixtina" bera ere, ez da erakusgarria.

—Nik ez dakit euskaraz biraunik duen ala ez. Ez izateak hizkuntzaren ahuleria tat iritzi izan zait betidanik. Dena den, duen ala ez, lehenen jarraituko du lantxo honen gora behera.

Pena eman digula arazo honek esan dugu hasieran. Pena eman digu bai jakiteak, lan horren sakaketa (nik oraindik irakurtzeki nuen) egin duen idazleak ez duela harako lantxo bere begiz irakurri (zahartzaroan bista galdut bait du), beste "adiskide" batek irakurria baizik. Ez dakit ba, zer esan... ez ote du "adiskide" zintzo horrek beste eginkizunik? Nik behintzat ez nioke esango ene amandeari, erlijioz jantziroko azikeriaren bat irakatsi zituelako, engainatu egin zutenik. Bakean daudenak zertarako nahastu?

LIBURUAK

● Mahai gainean dugu Aranzadi Zientzia Elkartek argitaratu ohi duen "Munibe" delakoaren azken alea. Jose Migel Barandiaran jaunaren ohorez ateratzen den laugarrena, hain zuzen.

Guizti hogeita lau artikulua dakizki, eurentariko sei euskaraz prestatuak direlarik, hots, "Etnogaiak" (Jesus Elosegiri), "Bidasoa aldeko lagun-izenen gainean oar batzuk" (Nikolas Alzola Gerediaga), "Erdiaroko Santiyago-bideak Gipuzkoan zear" (Manuel Lekuona), "Edesti aurreko gure Erria" (Ixaka Lopez Mendizabal), "Egunak eta egun-izenak" (Luis Mitxelena), "Ezkontza eta Urdaibango ohitura zaharrak" (Jose M.ª Sartrategi).

Toponimia arazoa hauzitan eta ausartetan dugunez gero, eta nolabait Lekuona jaunari "alderdi" batetako eredu deritzagularik, benetan aipagarriak irizten zaizkigu Gipuzkoan zehar eta Santiyagorako bidetan barrena oyarztundar jakintsuak darabilzkiezen herri izenak; gutienez, bat gatozen gauzetan, agerian ere ados egon gaitezen, guztia premian bait gaude.

Hona hemen, atzizki batez nahiz bestez, Lekuonak mugigaitz aipatzen duen herri izen zenbait, alegia, Behobia, Ergobia, Bidania, Azitia, Mandubia, Olaberria, Zaldibia, Donostia, Getaria, Astigarria, Ondarrabia, Endaya, Pasaya eta Zumaya. Baita Alemania, Frantzia eta Nafarroa ere. Bestalde, Lekuona jaunak "Getari" dio behin, eta "Azpeiti" denetan.

● Gipuzkoako Aurrezki Kutxak, "Gipuzcca 71" deritzan aldizkariaren bigarren alea atera berri du. Hamabiren bat orrialde duen aleto bat da, eta beste zenbaiten artean, Aita Zabalen artikulua bat dakar euskaraz, Bertsolaritzaz, alegia.

● Marxismoa modan dagoela badiot, badakit batek baino gehiagok esango didala: "hi hago, hi, modaz pasatua...". Baina, harako eztabaida Arantzazuko JAKINen (1967) arakatu zenetik, eta urtebete soil baten barruan, lau liburu agertu zaizkigu Marxez, Gertaera honi, nik neuk, behintzat, modan egotea deritzat.

Imanol Pagolak moldaturiko "Marx eta Erlijioa" dugu hain zuzen laugarrena. Liburu laburra eta erraz asko irakurtzekoa. Behar bada lauretarik irakurterazena, irakurle hedatuago bat izan dezakeena.

Pagolak, Marxismoaren erlijio kritika aztertzen du, eta kritika horren balioa. Filosofiazko alderdik aztertzen du kritika hori, batez ere; ekonomia, soziologia, zientzia, sikologia eta kondairaren aldetik ezer guti aipatzeke. Zehaztasun honek eman dio, agian, planteamendu labur, erraz eta argiez baliatzeko dohaia.

Ongi-etorria "Irakur Sail" editoriala. Luzerako izan dadila.

MARX TA ERLIJIOA. Imanol Pagola. Irakur Sail. Donostia 1972

● "Europako Ezker Berria" deritza ETORREK eskaini digun azken aleari, Xabier Mendigurenek prestatu duen liburu hau, edonori gomendatzeko hainako liburu delakoan gaude. Eta ez gure artean guti ezaguna den "Ezker Berria" delakoaren berri ematen digulako ezezik, baita ere, edo-ta areago, "Ezker Berri" horren eskutik gaur eguneko gizartearen status baten azalgarri datorrigulako baizik.

USA eta Europa arteko ekonomia lotura ezkutua, Europa bertako kapitalismoaren egoera, eskandinabiaren gizarte "eredugarria", sobietarren sasi-iraultza, komeni zaizkion mailako ikasleak sortuko dituen Unibersitate klasista, Maiatzako errebolta, eta irakurle soilaren zentzuaz ilun eta lainopean dauden beste honelako amaika aipatzen ditu maisuki Xabierrek.

Nonbait mundu hau diudien baino gutiago aurreratu zaigu gizarte mailan. Itxura denez ez dugu askoratako balio. Hala ere, "Ezker Berriak" egiazko zitekeen sozialismorako bidea arakutzen digu.

Benetan irakurtzea merezi duen liburu. Bestalde, Xabieren idazkerak ez ditu inolaz buruhausterik emango, irakurle.

EUROPAKO EZKER BERRIA. Xabier Mendiguren. Etor. Bilbo 1972.

AMATIÑO

"IL MANIFESTO" BRANDTEK JARRAITUKO AL DU...

Italiako gertakizunei ez diegu, behar bada, duten garrantzia ematen. Frantzia hain hurbil dugularik, beste Europako Erresumetatik agian gehiago aldentzen gaude.

Italiak milla alde jakingarri badu. Gaur, ordea, Alderdi Komunistaren eta «Il Manifesto» deritzan olde ideologiko eta politikoaren arteko etseigoaz zenbait puntu ikutu nahi dugu.

«Il Manifesto»-ren buru Rossana Rosanda, Luigi Pintor eta Lucio Magri dira. Hauek P.K.I.-tik kanpora jaurlak izan ziren. 1970-aren urrian 200 tesis «komunismoaren alde» argitaratu zituzten.

BERTATIK KOMUNISMOA

XX mendearen bigarren parteko kapitalismoaren kontradizio nagusia honetan datza: «produzio-indarren hazkunde oldartsu eta etengabea; zientziaren aurrerago eta nagusigoa; inbentarioak plangintzaren barnean zuzentzea; botere ekonomikoaren bilgoa; Estatuaren politika zikloaren gora-beherak leuntzen eta gizarteko borroka jabetzen saiatzea; kontsumorako ondasunen asebetetzea; hirugarren sektorearen oldar bizia». Gaurko kapitalismoaren ezaugarri nagusiak horiek omen dira. Produzioaren erakundea elbarritu, eta sistema osoa suntsituko dela pentsatzea ameskeria omen da. Gaurko kapitalismoaren legea bestalde ez dela proletarioaren gero eta areago txirotzea, aitzitik, masaren premian dagoelarik, masarentzat zuzentzen duela bere produzio sistema ikaragarria.

Gaurko kapitalismoaren ondareak ez omen da etorriko —komunista antzeki dion bezala—, orokar larriune batean, produzio indar oro gogordurak jo eta geldituko delako. Aitzitik, zientziaren-aro honetan, kapitalismoak hazkunde bide azkengabeak daduzkala bere aurrean aitzina.

Kapitalismoa sozialismora bere lege eta indarrez doala, ondoren komunismora iragaitzeko, teoria hau ideologia hutsa dela, hain zuzen, Alderdi komunistetako burokrata erreformisten intresak babesten dituen pentsakera ideologikoa.

«Bertatik komunismora» jauzi egin behar omen da, aitortzen dute «Il Manifesto»-ko buruzagiek.

Kapitalismoaren arrakasta itsuak berak dakartzi «bertatik iraulteta osoa, ez erreforma, ez sozialismora» aldarrikatzeko kondizioak. Kapitalismoan, gizona galdurik dago, nora doan ez daki. Gizon hori langillea da, baiña herrikide oro, omen dabil, berdintsu. Kapitalismoaren krisisa, ekonomikoa baiña sakonagoa omen da. Hain zuzen, ekonomikoa izanik, politika eta kultura bizitza guzira zapaltzen dituelako.

Berez, ordu honetan «bertatik komunismora» omen da xedea, egitekoa eta deia.

Zer esanik ez dago, azterketa hau eta P.K.-ten azterketa ez dagoela taktika berdina elkartzerik. Horregatik dira hain ezberdinak «Il Manifesto»-koek eskeintzen dituzten jokabideak eta xedek.

IRAKASKINTZA IRAULI

Haurren eskoletatik hasi eta Unibersidadetara, zer da irakas-erakundearen egitekoa, sistema kapitalista barnean? Nagusiki hau, erantzuten dute: gazterian aukeramen hertsia egin, sistimak behar dituen «jakitatezko» indar produktiboak behar adina sor ditzuten eta gizartearen jerarkiazko egiturak, hutsunerik gabe, iraun ahal dezan.

Irakas-sistema hau, kapitalismoaren indarrak berritzeko dagoen erakunde hau, bertatik suntsiarazi behar omen da. Haurrak eskoletatik ateratu, eta gizartearen hasi. Gazteria Unibersidadeen aurka jarri, Unibersidadea suntsitu, eta, berriro, gaztea lantegian eta Unibersidade berrian hezi.

SINDIKATOA ETA PARTIDUA

Leninek eta, areago Stalinek marxismoaren eta demokraziaren aurka bekatu larria egin zutela, aldarrikatzen dute «Il Manifesto»-koek. Erakunde burokratikoak ezarri bait zuten masen gaitetia, langillariaren gideri. Izan ere, ba ahal da bidegabekeria handiegirik, proletarioa bera izan iraultzaren gogo eta kimen, eta proletarioari kanpotik ezarri behar izatea iraultzaren kontzientzia?

Partiduaren ardatz eta gogoetari diren intelektualok, ze mirarik jarri dituzte, bada, beren izateak eta klasetik? Partiduak langillariaren forma politikoa izan behar zuela, omen zion Marxek. Stalinismoaren mendean, ordea, Partiduak politikaren forma ezezik funtsa ere beregan du osorik. Sindikatoari, horrela, produzio-mallako zenbait eginkizun baizik ez zaitu utzi.

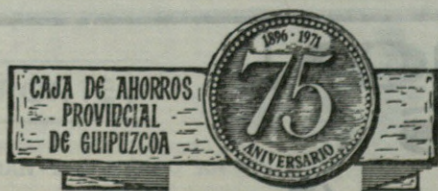
Hau guzira, erreformismoaren eta stalinismoaren frutua, omen da. Gaureraino —kapitalismotik komunismora, bertatik iragan behar den une honetan—, Partidu eta sindikato kontradizioa garaitzeko bide bat baiña ez da. «Langille-kontseiluak» dira gaurko iraultzaren forma eta erakunde. Lantegietan, beraz, gizarteko produzio-mota guzietan, askida «kontseiluak» berekin duen langilleen ordezkariak.

—oOo—

«El Manifesto»-koen pentsakeraz bizpau puntu ikutzea baizik ez dugu egin, noski. Aski da, halere, Alderdi komunistaren taktika eta jokabideak zein urrutik eta aurka dauden azaltzeko.

Ez dut uste «Il Manifesto»-koen pentsakera Italian barne gordetzen denik. Mendebal guzian ez ote da hedatua jadanik? Gure arteko zenbait «pedagogiak» ere ez ahal du ageri, bada, pentsakera eta jokabide berberaren eiterik?

L. ERKIZIA

Gipuzkoako Aurrezki Kutxa Probintzialak, 75 urte betetean, orain arte bezala, gure Probintziaren alde lan egiten jarraituko duala adierazten die Gipuzkoar guztiei.

Nobel Saria jaso zuen gizonak, honelako une txarrik pasa beharko zuenik ez zuen asko uste.

Willy Brandt jaunaren agintaritzak kinka larri batetan arkitzen da. Askoren iritziz auteskundetara jo beharko du. Orain dela gutxi Nobel Saria jaso zuen gizonak honelako une txarrik pasatu beharko zuenik ez zuen asko uste.

Izan ere parlamentuan boto batetik bakarrik dauka majoria. Bere lagun batzuek atzea eman diote eta beste partidura kristau demokraten partidura pasa dira. Brandten agintaritzak, denok dakigun bezala, elkarre batetan oinarritzen da, sozial-demokrata eta liberal partiduaren elkartean alegia. Elkarre honen sendotasuna ahultzen ari da. Diputatu batzuek aldegine dute eta besteren bat edo bi aldegitoko asmatan omen dira. Diputatu bat bakarrik aldegitara aski da majoria galtzeko. Hori gertatuko balitz Brandtek auteskundetara jo beharko luke zihurrenez. Auteskundeak irabazi bezala galdu dezake.

RUSIAZ ETA POLONIAZ ITUNAK

Itz gutxitan esan dut Brandten agintaritzaren egoera zer eta nolakoa den, Orain, egoera horren sutraia edo muiña aztertzea komeni zaigu. Rusiaz eta Poloniaz egindako itunak dira egoera hau sortu dutenak. Beste modu batetara esateko, «Ospolitik», mendebal aldeko estatu sozialistek Brandtek egin duen eta egin nahi duen politika.

Joan zen urtean Rusiaz eta Poloniaz bi itun egin zituen. Biak berdintsuak ziren, alde aundirik ez zuten. Itun horietan iru puntu berezi ikusi dezakegu:

- 1.—Alemania federalak aitortu eta ezagutzen ditu Europako Estatuaren gaur eguneko mugak.
- 2.—Alemaniako lurraldeetan bi estatu dircla ere aitortzen du.
- 3.—Arazo politikoak zuzendu eta erabakitze indarkeria ez da bide bezala onartzen.

Zenbait irakurleentzat, puntu da beste munduko gauza izango, hau izenpetzea, besterik gabe, ez Aleman batentzat bai ordea. Bigarren munduko guduaz gero Alemani bitan zatiturik arkitzen dela gogoan izan behar da, izan ere. Bestalde Poloniak ere Rusiaren laguntza Alemaniaren zenbait lurralde bereganatu zituela ere ez da ahaztu behar. Alemandar batetik hau ezin dezake onartu. Bere izatearen muiñari ikuitzen baitio. Horregatik urteetan zehar Alemani federala bere itxitasunean jarraitu zuen. Alemani elkartu behar zen lehenik eta gero egingo ziren egin behar ziren itun guzikiak. Alemani elkartu baino lehen ez zegoen ezer egiterik mendebaleko estadez.

Brandtek beste bidea artu zuen. Zatiketa ez onartu arren Brandtek egoera aitortu egiten du. Realista jokatu nahi izan du. Negar egitea

aiterrik da. Ahal dena egin behar da. Alemani elkartzerik ez dagoela aldi luze batean, garbi ikusten du. Izaldi bat baino gehiagotan esan du: «ez gara 45 garrenge urtean bizi 70 garrenean baizik. Orduz gero guk ahaztu ezin dezakegun gertaera asko izan da. Gertaera horiek gogoan izan behar ditugu aurrera jo nahi badugu behintzat».

Amets bat da Alemani elkarre, oraingoz. Amets horren aurka ez da. Baina realitatea ikusten du. Amets hori dela eta ezin ditek etxean sartuta bizi. Gauzei aurpegi eman behar zaie. Brandtek itun horiek izenpetuko ditu. Bere ustez ez du Alemaniari saltzen. Gehiago oraindik bere ustez gauzak normaltzeko eta elkarre bide irixteko bidetxigor honi eltzeta zen.

PARLAMENTUA - OPOSIZIOA

Berak hori ustea gauza bat da eta oso besterik Alemaniako politikek berdin pentsatzea. Horrela gauza garrantzitsuetan ez da aski Estatu batetako lehendakariak izenpetzea, gero beharrezkoa izan ohi da Parlamentuak onartzea. Brandtek daraman jokoa, une honetan, horixe da: Parlamentuaren baita lortu. Lortuko al du? Denek galdera berdina egiten dute. Izan ere aseran esan duan bezala jende asko ez dator bat Brandten jokoa, Eman dituen pausoak ausartak izan dira. Bere lagun batetik eta bestetik bidean atzera egin dute, bide horri ezin jarraiturik. Oposizioa ederki baliatu da eta Parlamentuan gogor egin du borroka.

Zer kritika egiten dio oposizioak? Oposizioak egiten dion kritika ez da beti berdina. Oposizioan barruan bada desberdintasunik. Batetik Barzel jauna kristau demokraten buru dena eta Alemaniako lehendakari izateko asmoak dituna eta inoiz izango dena gainera, eta bestetik, kristau demokrata hau ere, Strauss jauna. Bi buru-

zagi hauek Brandten aurka bat egiten dute baina arrazoi desberdinei jarraituz.

Barzel jaunaren ustez, ez da momentu egokia orain itun horiek izenpetzeko. Itun horiek izenpetzea, Rusoi eta beste amore ematea litzake. Izeneptu baino lehen ezer ez lortzekotan umekeria bat litzake. Orain egia da ezin ditek ezer lortu. Momentu obeak etorriko dira. Binbitartean egon gaiten lasai eta jarraitu dezaio gure bideari esango du Barzelek.

Strauss jaunaren ustez, berri, itun horiek izenpetzea komunismorari atak irekitzea litzake. Rusia indartzeko, Rusiaren itzala Europaz zehar aunditzeko biderik egokiena itun horiek izenpetzea da. Itun horiek izenpetu eta ondoren Rusiak aurrera eramango du «Seguridadeko Europaren elkarre» osatzeko asmoa. Rusiak Europa bere menpean ezarri nahi du, esango du Straussek, eta horretarako gu tresna bezala erabili nahi gaitu. Brandten politika Rusoen menpean jartzeko politika dela esanaz bukatuko du Straussek bere itzaldia.

Brandtek ez du ez zama ederra artu bere gain. Lan ederra dauka alde batetik bere lagunak konbentzitzen eta bestetik oposizio ahultzen. Oraingoz ez dirudi asko lortu duenik. Dena dela Europako estatu gehienak bere alde ditu. Munduko estatu aurreratuenak bat datur Brandten politikaz. Brandt laguntza horretaz baliatzen da, eta esan ere esan du eztabaida batean: «Europako eta Ipar Amerikako buruzagiak ez dira izango ba oposizioa baino tontoagoak...».

Denen laguntza beharko du Brandtek. Munduko iritzia bere alde izatea gauza bat da eta estatu barruan borroka irabaztea beste gauza bat. Borroka hori galduko balu nere iritziz ogei bat urte atzeratzea izango litzake. Baina politika arazoetan asmatzea zaila da. Nork daki...

Juan Elustondo

ETXEKO-ANDRE: IRAUN ARAZI ZURE ARROPEI ONOKO JABOI ONEKIN:

JABON LAGARTO

Zure garbiketa makinaz egiten ba'dezu
ATOMIZADO LAGARTO — jaboia erabilili beti
Eskuz ba'zabiltz, LAGARTO — jaboia bear dezu erosi

JABON LAGARTO, garbiketarako jaboia bakarra
Etxeko-andrearentzat neskamerik egokiena.

JABON LAGARTO!

EUSKAL ARTE ERRIKOIA

BASARRIETAKO ERASKINAK

Gure Baserriak, Euskal Erri guziko aldetan, nolako egitura duten ikusi genduan leentxeago. Baserri orrek, bere inguruan edo-ta berari erantsita, beste egitura eta aterpe txikiagoak izan oi ditu. Auek osatzen dute gure nekazarien etxe-izitza.

Etxape-eraskin auek, lastoa eta belar leorra gordetzeko egiñak izan oi dira geienetan. Lan-tresnak sartzeko aterpe auek egokiak izaten dira. Orrez gainera, inoiz, aterpe auen bee-aldea, artaldeak gordetzeko egiña dute, eta leenengo bizitza, lastoa-ta gordetzeko.

Gaurko egunean, onelako etxapeak, manposteriz egiñak ditugu; baiña oraindik ere, Gipuzkoa eta Bizkaian ikusi ditezke, onelako eraskiñak oso osorik zurez egiñak. Auetako bat degu, "Mimeldi" baserriko "LASTATEGIA", Baliarraingo errian eta Orendaingo "Errota-Etxeberri"koa ere bai. Auek guziek, aletgien itxura dute eta gogora ekartzen digute. Zuberoako lurretan Ligi-Atherey'n, ikus diten onelako eredu oso kontuan artzekoa. Onek oso teillatu pikea du, alde aietan oi dan bezela. Ori alde batera ta bestalderuntz darion teillatutxo, gurutzetaka jarritako oolez tajutua agiri da. Auekin sortu dute oolezko aterpetxo.

Emen aipatzekoa da bereziki, euskal-garaixe. Izen onek Bizkaiko usaia du eta ikusi ere, Bizkaian ikusten dira onelako egiturak, Markina-Barinaga-Etxebarria aldean. Angoa da "IBARGUE"ko garaixe (gari-gordaillua). Guzia zurez egiña da berai; eta abe eta tentelak jeometri-iduriz argituak ditu. Kontuan artzekoa du bere irten edo egal aidosoa, zenbait baserri oi dutenen antzekoa.

Nafarroako mendi-aldean ere badira onelako etxape eta eraskiñak. Auek era askotako egiturak oi dituzte. Onela dituzu Orbaizeta, Orbara, Aizkoa eta Abaurreatan egal pikedunak eta zurez naiz arbelez estalitako aterpeak. Santa Fe Ezkanizkoa eta Zapaltzakoa, Urraul Garaian, berriz, manposterizko ormaz tajutuak dituzu. Teillatua bi aldetarako ixuriz burutua ageri zaie, aldapa gutxikoa eta teillaz estalia. Emen ez da, beraz, ikusten ooltzoz eta arbelez estalitako eraskiñak. Eskanizkoa da garitegirik aundiena eta zabalena. Ikustekoak ditu, izan ere, azpitik dauzkan euskarriak azkenengo arrizko biribillez burutuak. Eskanizko onek amabi eustabe dauzka, eta Zabal-

tzakoak oraindik agirian ditu, gordaillu lakoitzak ale-mota banak gordetzeko eginda dauzkan kutxak.

Gari eta beste ale-gordaillu auei, bertako jendeak "Garea" deitzen die. Onelako aletegiak ugari ditugu Portugalgo ipar-aldean, Galizian, Asturiasen eta Leon, Palentzi eta Santanderko lurretan.

TXIMINIAK

Urte asko da, gure erri aundi eta txikiak sukaldeak, ormari itsatsiak ditugula. Gure artean, "BEKO SUA" esaten genien txikitik sukalde auei. "Beko sua", sukalde ekonomikek zokoratu zuten. Baiña ormari itsatsitako sukalde aiek baiña leenago ziran gure artean beste sukalde batzuk.

Antziña, sukaldetarako artzen zan etxe-partea, dena sutarako oi zan. Alako sukalde, Orreagan ikusita nago. Ura kanpala sukaldetaren erdi-erdian! Eta andik gora sapaian zuloa, kea joateko. Kanpoan elurra nagusi danean, nolako giroa an barruan! Ikus Auritzen (Burgeten), alako sukaldeak, kanpala alderik-aldekoa gela barruan dutela, eta biribilla agitz.

Sutegi auek imutu-itxura zuten kanpai-aldeetik, eta erdiko sua deitzen genien alako sukaldeei. Kanpai au ganbaran zear joaten zan, geroago eta estuagoa egiten teillaturaiño. Ala ateratzen zan teillatu gainera, an subil edo zilindro-itxura artzen zuala. Aren zulotatik ateratzen zan kea eguratsera.

Onelako tximiniak ikusi nai badituzu, zoaz Urraul Garaiko baillara aldera. An, Adoain, Zabaltza, Ekaniz, Aizkurgi, Eparoz eta Imisizalduko erriketan dauzkatzu, onelako amabi tximini-mota.

Onelako gela beteko erdi-sutako sukalde, oso zabaldua zegoen, nunez, Euskal Erri osoan, Auiamen-di aldean eta abar. Onelako sukalde bat, Gipuzkoan, ia oraintxe arte gorde izan da Iturriozko bentan, Ernio-mendiaren egalean. Itsas-ertzetik Urolako baillara aldera joan nai zutenentzako, au zan bide eroso. Andik sartzen ziran Azkoiti-Azpeitietako lurretan. Oietako ibiltari bat, Humboldt jakintsua izan zan, 1801 garren urtean andik igaro zitzaiguna.

Gure egunotan, onelako sukalde geienak, Auiamendi-aldeko alderdietan irauten dute: Urraul Garaian, Erronkarin, Saraitsun eta Lantz, Etxaleku, Lezarretan eta beste zenbait erritan.

Sukalde auen kanpala, lau abereen gainean eratzen da. Zurezkoa eta biribilla agitz. Batzutan kanpai-asiera onek, gela guzia betetzen du. Kanpai au, urritz-adar gurutzetuz eta karez ornitua izan oi da. Teillatutik gorakoa, oso era berezikoa agertzen da, ta arriz, arrilluz, teillaz eta arbelez ondua oi degu.

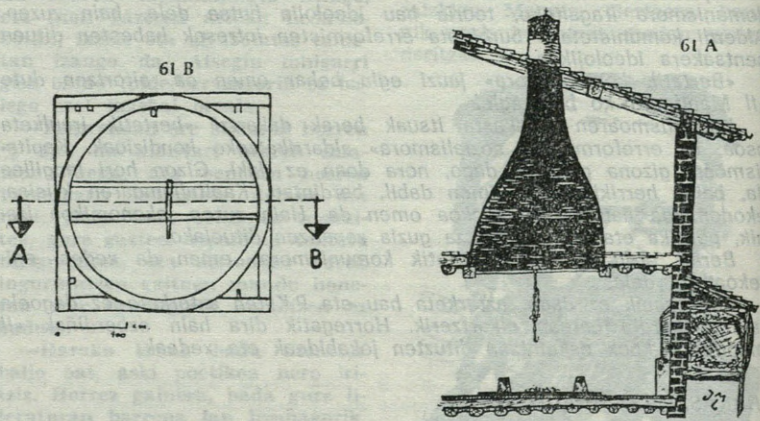
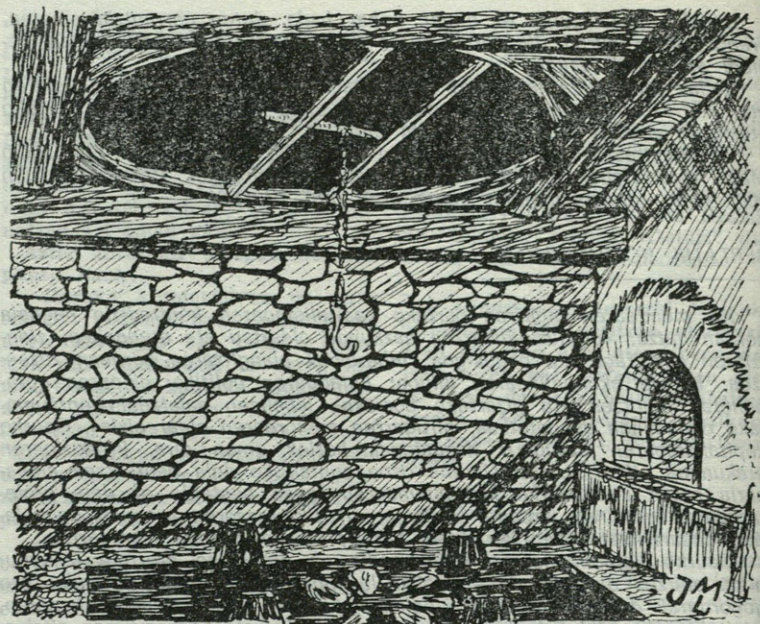
Onelako sukalderei zaarrenek, azpia lurrezkoa oi zuten. Gerora lurre arlosaz estali zan, kanpaiak artzen zuan lekuaren azpia batez ere. Geroago azaldu ziran burnizko txapak sutegi aldean, eta arlosak andik kanporakoa artzen zuala. Onelakoa ikusten da Lantzen. Angoak dira izen auek: "labea", "sakalde", "laratza", "kertoki" eta "arondo".

Erdiko su auek, orma-aldera aldatu zituzten gerora, leku txikiagoa eta aizearen berritzea bear zutelako. Keak ere, bere bidea errezagoa du era onetan; eta beroa ere, denbora geiagoan gordetzen da erdiko su aietan baiño.

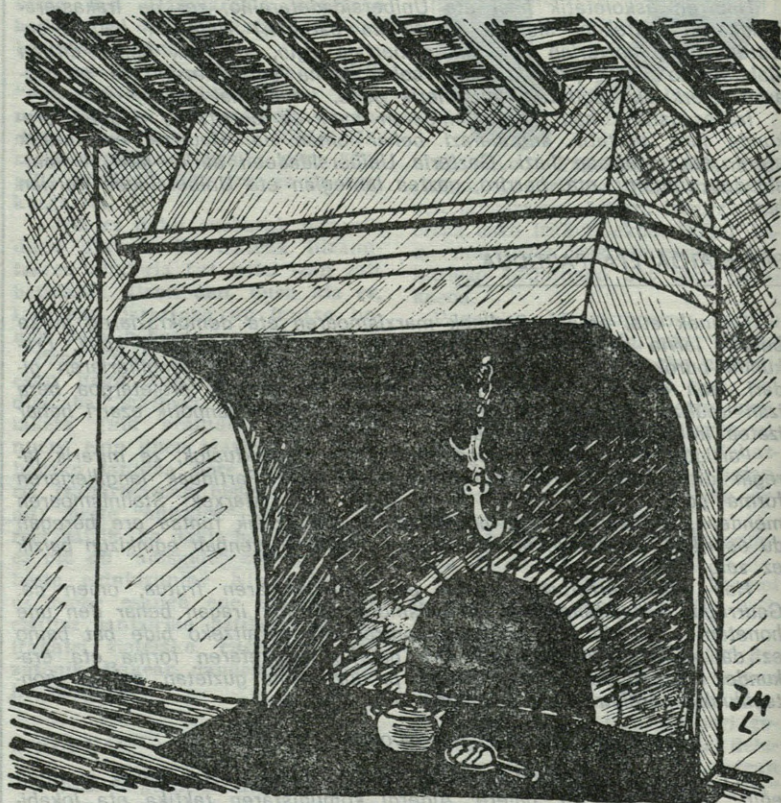
Era ontakoa da Urraul Garaiko "Ziriku" etxekoa. Emen, sutegi-atzean zulo bat gordetzen da, "txakurtegia" izenekoa. Andik ateratzen zituzten aldizka sutarako bear zituzten enborrak, suak erre-ala, berriak ipintzeko surtan. An gordetzen zuten beren burua ere, etxeko txakurrak. Ortik artua zuten izena.

Nafarroako mendi-aldean, etxeak beean ikulluak zituzten. Leenengo bizitzan gelak eta sukaldeak jartzen zituzten, alkarren gertu, eta sabaia gorago, aleak eta labea jartzeko. Onela Larraunen eta Urraul Garaian. Beste erri batzuetan (onela Lantzen, Basaburuan, Larraulen, Araitzen e.a.) sukalde ondoan jarria ikusten da, baiña orma-zulotik zear igarota, labea kanpo aldera uzten baitzuten. Biribil-erdiaren itxura ematen zioten labe-ari, ta aldiz teillatu txiki baten bidez estali ere egiten zizuen. Onela, Eskabarteko baillaran, Gipuzkoan, Elbarko Aginaga aldean, etxetik kanpora daude labeak, baiña bee-aldean eta lurrezko azpia dutela.

Etxe auetan, noizik bein tresna ikusgarriak arkitzen dira. Ala, auts-ontzi batzuek, Isaban, "Konie" etxean, eguzki-iturreko apaingarri edertuak. Badira onelakoetan, bost besodun swastikak ere eta gurutzet osatuak ere bai. Bidasoz arunzko etxetan, oraindik apaingarri geiago darabilte tresna oietan; baiña gure aldekoak zaarragoak dira. "Konjet-ekoak, gainera bere eguna eta izena dakar: "Jose Mariano Conjet, año 1882". Autso-ontzi one-

Erdi-erdian, sua eta tximinia. Lanz-en, Nafarroan

Nafarroako Aristun-go tximini bat

tan gordetzen zuten sutautsa, gero kingarri kontuz ikusi eta erakusteko. lixiba jotzerakoan erabiltzeko.

Ikusten dezuten bezela, bada oraindik gure errietan, naikoa ja-

Etxaniz'tar Nemesio

DEPURACION DE AGUAS S. A.

Ur lanetan eta zereginetan berezia edangarri, lantegiko eta igeritako urak gertutzeko zikindutako urak garbitzeko.

Urrut. 32 37 00 - 31 00 10 - 32 37 01
Gordoniz, 44

BILBAO

LIBURUAK

LEHEN GIZARTEAK

LEHEN GIZARTEAK

ETOR-ek joan dan urtean eskeini zigun azken liburua Benantxio Otaegi-girena dugu: **LEHEN GIZARTEAK**.

Jesus Altunak bere aintzin solasaren hasieran dion bezela dibulgazio liburu bat dugu eta Euskal Herriko Lehen-Kondaira edo Prehistoriaren berri sakonki eta arrazki ematea du bere helburua.

Horregatik gizona aztertzean Benantxiok gizona osorik hartu nahi izan du: Gizona bere inguruarekin. Lehenen zatietan, hain zuzen, lehen gizonaren ingurua aztertzen du, Euskal-Lurra alegia: **EUSKAL-LURRAREN SORRERA** eta aldaketa: gures mendiak naizkoak ditugun, lur hau itsasopetik noiz irten zen, tab.

Gizona hona etorri zenean arkitu zuen **EGURASTIA, ABEREAK, LANDAREAK** eta berauek gaur arte izan duten aldaketa.

Alderdi hauei zati berezi batzuk eskeintzen badizkie ere, inguruak izan duen zer-ikusia agertu nahia liburu osoan zabalduko dugu. E.b. Nekazaritza eta abere heziketaren lehen sorlekuak zein izan ziren agertzean, inguruak izan duen zer-ikusia garrantzizko zaio.

Ingurua, ordea, ez da egurasti eta abereak bakarrik, **GIZARTEA** ere inguru da eta honetaz ere, ahal duanean, aldieta sakon, jakin ditekera agertu digu.

Lehen-gizona eta bere ingurua aztertzea nahiz lan berezi eta zehatzak erabili ohi dira. Liburuaren lehen zatian, hain zuzen, bide hauen berri ere eman digu.

Gure Herrian alde horretatik lanik egin denez gero, **LAN HOIEN KONDAIRA** egin digu Benantxiok; Euskal Herriko Lehen-Kondairaren kondaira alegia.

Hitz batean bada, gure Lehen Kondaira dan bezain aberats izatean gizona izan aurretik izandako aldaketak, gizona bazenean zuten abere, landare, babes-zulo, egurasti tab-ek badute zer-ikusia eta ez tiki.

Dato ugariz horniturik, Benantxiok inguruari zor zaiona eman diolakoan nago.

Ingurua aditza eman ondoren, lehen gizonaren azterketa egin digu; Lehen-Kondairan zehar gizon horrek egin duen aldaketa adieraziaz.

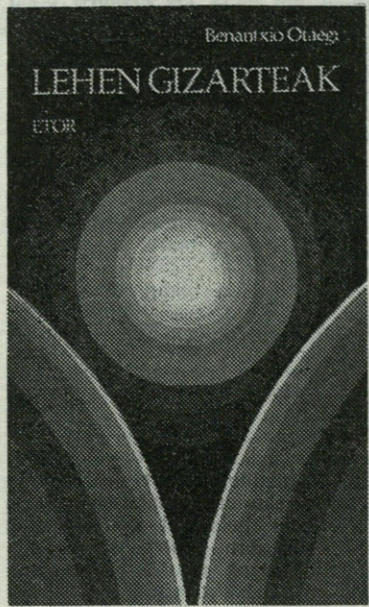
Baina gizona kulturaz eta gorputzez aldakor izan denez gero, gorputzezko aldaketari ere heldu dio Benantxiok: **NOLAKO GIZONAK** ziren lehen hemene; Nolak heldu garen gaurko **EUSKAL ENDA** edo arrazara, tab.

Ene ustez, Neanderthal eta Cromagnon gizonen, laburki bada ere, zerbait gehiago agertu izan baligu osagarri litzakean, gure inguruko endo edo arrazak gizaki beraiekin duten harremana adieraziaz.

GOGOLANTZE EDO KULTUREN azterketari ekin dio ondoren.

Lehen-Kondairako kultura zatiketa batez ere arkeologoen esku egon ohi da. Arkitzen diren lanabes desberdinak bereizten dituzte bada kulturek. Lanabesen ezaguera beharrezkoa zaigu beraietaz jakitzekoan.

Benantxiok ausart ekin dio bide honi eta kultura bakoitzean beregarri diren lanabesen berri eman digu. Ez da sailketa orokor arin batez konformatu, sailketa zehatz bat

eman digu. E.b. ez dizkigu aro baten beregarriak batean harturik eman, garaietan banatu dizkigu eta hauek oraindik beste zatietan banatu ditu eta elkarrengandik berezi. Ez ote ditu —dibulgaziorako— gehiegi zatitu?

Kulturen beregarri, lanabes edo tresnak dira. Ene ustez, irakurleak lanabes hoiak izanik ia erabat ezezagutu ditu, bai euskeraz, bai erdaraz. Kultura sailketa agertzen irakurleari atsegin izango zitzaion —beharrezko— lanabes hoiak marrazki edo dibujok aurrean izatea.

Benantxiok sailketari ez dio beste gairi bezainbeste garrantzi eman, zabalean behintzat. Aro zabaleko gaiak ere ikutzen ditu eta hauetan datza, nerretzat, aberastasunik handiena.

Honela lehen-gizonaren artea aztertzean, oso bilduma polita agertu digu. Arte hau nolakoa dan, gure artean zer dugun eta bere esan nahiaz jakintsuen artean dabilzan iritziak jasoz. Bere iritzi neurtua ere eman digu bukaera.

Beste alderdi bat ere atsegingarri izan zait, Neolitos eta Eneolitos aroen sorreran egin duana alegia. Hauetan mundu zabalera ireki dituzte ateak eta mundu zabal horretan kokatu gurea.

Pozgarri izan zait zati hau, besteekin berdikuntza edo konparazioak egiteko geurea ondo ezagutzen hasi beharrean bait gara; gaur hori egiten hasteko gai bagara, egin diren lanak handiak direla adierazten bait digute.

Gai guzi hauek euskera jator, sakon eta erraz batean —Giputzontzat behintzat— erabili ditu. Errazean eginaz dibulgazio helburua ondo bete diolakoan nago.

Liburua itxita begiratu gero, gai hauetan sartu nahi duanarentzat liburu irakurgarri baten aurrean gaila derizkiot.

«Euskaldun orok, geurengan dugun iraganaren jakin min hori **ASETZERA** datorkizu liburu hau», honela dio liburuaren azalean. Asetzera balertorkigu alferrikako lana Benantxiorena; asetzera ez baina **GOSETZERA BETOR**.

LEHEN GIZARTEAK. Benantxio Otaegi. ETOR-1971.

Marzelino Aizpurua

ZINE ?

ZINEAREN KONDAIRA (eta III)

IRAULTZA

Zinearen kondairari jarraituz, 1959 urteak badu zer esanik franko. Zineari giro berri bat, era berri bat emango zion taldea sortu bai zen urte aretante, Frantzia. «Nouvelle Vague» zeritzan jende ari, eta inork ez bezalako ikuspegia zuen zineaz.

Beste zinegile ospetsuak ere baziren garai aretan. Ordukoak bai dira Victorio de Sica (Txirringa lapurra), Donen (Europar abestua), Fellini (Strada), Dreyer (Ordet), eta abar, baina beren pelikula, klasi-kotzat jo ditezke.

«Nouvelle vague»-ko jendeak, frantsesak erabat, ez zuen beste zinegilerik baztertu eta zokoratu, baizik eta giro desberdin bat sortu zuen, ikusiko dugun bezala.

Gogoan izatekoa da urte aietako egoera, zinekera berri ura zerk eraginda sortu zen jakiteko.

Zinea, antzerki eta literatura lanetaz baliatzen zela zegoen, baina teknika aldetik, aurrerapen andien jabe zen. Bestetik, zine aldizkariak azkundu nabarmena izan zuten, zineari kritika sakonak eginaz. Baita ere, Arjeliako gerra zela eta De

Gaulle zela, Frantzia, politikazko une berezietan bizi zen.

Gertaera oriek denek, forma berriak eskatzen zizkieten zineari, eta bereala asi ziren, irudiei bereiztasuna ezartzearen, bizkarrean artu tresnak eta, kalek kale, «cine de autor» delakoa egiten.

Jean Luc Godardek, esate baterako, aitormen parekoa den «A bout de souffle» egin zuen, eta bide batez, beste nortasun bateko zinea egin zezakeala eta zine berriaren premia adierazi.

«Nouvelle vague» izeneko eskola, «Cahiers du Cinema» deritzan zine-aldizkari kritiko taldeak sortua da. Talde ori osatzen zutenak bai ziren Godard, Truffaut, Resnais, Malle, Demy, Chabrol, Varda, Rohmer e.a.

Zinegile gazteak ziren geienbat, eta diruz ornitu gabeak. Zineko industria indartsuaz armanik ez zutenak. Arteak bai zuten ordez beren barruarean.

Pelikulak egiteko dirutza txikiak zituztenez gero, merke eta bakarka egin zuten lana.

Bestalde, zinegile gazteak ziren, eta gazteriaren arazo, amets eta

buruausteak, beren berenak zituzten, eta gogoz saiatu ziren gorkin, beldurrik gabe, argi eta garbi, gazteen pentsaera eta jokarak aurrez aurre erakusten.

Alderdi on, erru eta guzti, leku berezi bat bete zuen eskola onek zine alorrean.

«Nouvelle vague» taldearen pelikula batzuk, auek dira:

«A bout de souffle». Godard.
«Képa eroa». Godard.
«Ostutako muxuak». Truffaut.
«Azal leuna». Truffaut.
«Iaz Marienbad-en». Resnais.
«Murriel». Resnais.
«Cherburgo-ko aterkia». Demy.
«Landru». Chabrol.
«Kleo, bostetatik zazpirak arte». Varda.

Nouvelle vague-k, erasan andia izan zuen Ingalaterran, bada erakus-zinea edo zine dokumental girotik, «Free cinema» sortarazi zuen.

Frantziako, talde onek, jarraitzaile asko izan du beste naziotan ere. Alemania, Hungria, Txekoslovakian e.a. urrango lanetan, nazio bakoitzeko zineari gagozkiola, ikusiko dugunez.

XABIER

«NOTICIAS Y VIEJOS TEXTOS DE LA LINGUA NAVARRORUM»

A. Apat-Echebarne

Irigaray Aingeruren liburu berria.

Berandu xamar dator nere lantxo hau. Orain dela illabete egin behar nuena zen. Liburu honek bere kritikak izan ditu beste egunkarietan. Z. Argian beste lanik argitua denik ez dut uste. Eldu dezaioan gaiari beraz.

«Noticias y Viejos Textos de la Lingua Navarrorum» izen burutut duen Aingeru Irigaray Euskaltzainaren liburuak zinez interesgarria da. Errez irakurri dut. Ekiñaldi batean irakurri dut. Igande arratsaldean bazkalondan asi eta illuntzerako nere lana amaitua nuen. Batere uste gabeen pasa zait arratsaldea.

Zer du interesgarri liburu honek ba...? Iru gai nagusi ditu: Euskerazko idazli zaharren azterketa lehenik, Nafarroako historiari buruzko zenbait testu eta alderdi bigaren, eta irugarren Euskal Herriko zenbait ipuin, jolas eta mito. Liburuak, «bilinguismoari» buruz iritzi batzuk emanaz bukatzen da.

Liburuaren egileak besten gauza batzuren artean, gauza bat erakusten digu bereziki, lana egiteko era, alegia. Ez gazteontzat bakarrik denontzat da interesgarri erakutsi hau. Aingeru Irigaray jaunak berak billatu eta arkitutako datoz osatutako lana dela esan nahi da. Lan era honek nerretzat garrantzi aundia du.

Liburuaren egilea han eta hemen gauzen billa ibilli da. Uxartu eta miatu ditu bazterrak. Horrela iturburutik artutako ura ematen digu edateko. Zenbait autorek esan duena irakurri, bildu, osatu eta aditza ematea ez da izan bere bidea edo jokera. Zeharka jasotako oso dato gutxi ematen digu. Birtutekorik gabe, berak realidatetik jasotako datok eskaintzen dizkigu. Eta nik liburu honetan gehien maite dudana gauza, horixe da, ain zuzen.

Gure artean bestelatsu jokatu ohi da, zoritxa-

rez. Ez dugu ikerketako lanik egiten. Ez dugu iturburutara jotzen. Axalean ez bada besteak esandako datoez baliatzen gara. Besteak esanak, beste baten-gandik jasoak direla ez gara ohartzen, zoritxarrez. Zurrumbillo batetan sartuta garelako ez gara jabetzen, beti leku batetan jira eta bira.

Esaten ari naizen adibiderik egokienetakoa historia alorrean daukagu. Historiagile bat edo beste kanpo, gaitzontzeko gehienek beste historiagileen lanetan irakurri dutenaren lapurpen edo bilduma bat besterik ez digute eskeintzen. Gipuzkoako gauzetaz Gorasabalen lanetaz baliatzen dira. Jendeak artxi-boetako joerarik ez du. Eta historia jator bat egin nahi bada, beste biderik ez da, iturburutara, datoen iturburutara jotzea baizik. Eta hori da guri falta zaiguna.

Utsune hau, gure artean kulturako alor gehienetan gertatzen zaigu. Eta gazte garenok bide egokitik abiatu garenik ez dirudi, azken aldi honetako azterketa egiten bada behintzat.

Irigaray «zaharrak» beste bide bat erakusten digu. Iturburura jo behar dela adierazten digu. Berak ere erru bat edo beste izango du liburuan. Nor da izan ere errurik ez duena? Erakusten digu bidea ordea hor dago.

Bidea edo lanera bakarrik ordea ez digu erakusten, lanaren fruitua ere ematen digu. Zenbait testu zahar, ezagutzen ez zirenak arkitu dizkigu. Bestalde ezagutzen zirenak, baina erdipurdi ezagutzen zirenak zoritxarrez, obeto ezagutzeko bidean jartzen gaitu. Gauza asko egiteko dagoela ere liburuak ederki azaltzen du azkenik. Gure Erriaren berri oso gutxi dakigu. Lan egin behar dugu. Baina lan egin behar dugu epelkeritan erori gabe.

J. E.

DISKO BERRIA

‘ARABA’

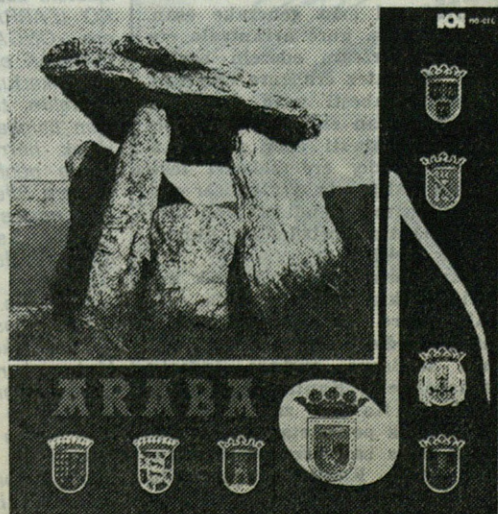
«Araba» koroak eskeintzen digu disko berri hau.

«Agur zaharra». «Matsaren orpotik». «Agota» «Kittolis». «Ator ator» «Amets» «Gurea da» «Zugana naiez, Jauna» «Amarren poema» «Mendizaleak» «Munduko pakea» «Gora Araba» abestiek osatzen dute. Herri Gogoak argitaratua.

«Araba» koroak Euskal Herriko sena agertu nahi du bere ekiñ aldiatan.

Abeslari talde hau Gasteiz-en bizi da eta Sabin Salaberriren zuzendaritzapean, euskal tradizioak gorde nahian dihardu. Diskoa, txukuna nahiz ez apartekoa.

A.A.

TRANSPORTES

azkar

ERAMAN - EKARRIRAKO KAMIOI AUNDIAK

Barcelona, Zaragoza, Valencia, Madrid, Oviedo, Gijón.

Donosti'tik eguneroko:

Iruña, Bilbao, Gasteiz, Jerez de la Frontera, Cadiz, Alicante, Murcia, Cartagena, Granada, Almería, Santander, Valladolid, Zamora, Palencia, Salamanca-ra.

Astean iru aldiz:

Sevilla, Lugo, Coruña, Orense eta Vigo'ra.

Carretera Gral. a Hernani - B.º Ergobia - DONOSTIA

Telefonoak: 450313 eta 459723

Aptdo. 1381

errenderi

«ANARBE» IL DA

Bai, zoritxarrez, il da! Inoiz il bear ez luketen oietako gizon bat zan baiño! Il da, amaika eramanda gero, gizajoa! Betiko zorionean bego!

Andoni Korta Ayestaran zan bere izena, beti «Añarbe» izenordez azaldu oi zen baiño. Euskaldun jator-jatorra eta kristau benetakoa! Euskal Erri eta gure izkeraren maitale sutua beti. Eta euskaltzale zalako, gorriak ikusia. Ala ere, beazunik gabe bizi izan zan.

Euskal idazle oso ona, amaika-txo lan or emenka agertu izan ditu. Gaur euskerak duan gizonikan argienetako bati entzuten nionez, «errietako berriak idazten ez zeukan ordezkorik, bere uestez onen-txoena zen, onnetxoenetakoa bai beñik bein». Eta ori inork erakutsi gabe, bere jardun eta indarrez lortu zuen.

Ez da batere-batere arritzeko Errenderiko Andre Mari Eliza bete-betea, gañiezka, ber illetetan ego-ta. Emen gutxitan ikusi izan den bezela. Alaxe agertu zuen erriak zion maitasun eta originaia.

Bere emazte on Mertzedes Re-karte, seme-alaba Lourdes, Itziar, Gabriel eta Mirentxo, bere ama zintzo Anjela eta gañierako sendi-tarrak gure dolumiñik biotzekoena jaso bezate.

GARIZUMA DALA-TA

Urtero bezela, aurtan ere euske-razko garizuma-itzaldiak izan ditu-gu.

Eliza bete-betea, bai Zamalbi-den, bai Andre Mariñ, oso pozik entzun dizkagu Aita Zubiaga ya-yuari bere itzaldi saio bikaiñak. Arretariakundienaz entzun ere. Motx egiten zitzaigun bere jardunaldia! Auxe diote denek. Gaia eta esateko ere izan obeto. Nekez izan-go da Aita Zubiaga baiño izlari o-berik aurkitzen! Euskera garbia, ja-torra eta ulertterazena du gañiera.

Etorri, berriz ere, gure artera, Aita Zubiaga, poz aundia emango diguzula jakiniñ. Azpeitiko Loiola ez dago Errenderitik urruti ere ta!

TXIT POZIK

Gure baserriarrek jakin zuten esnearen salneurri berria. Zai-zai zeuden. Datorren udazken aldera berriz orain igo duten alako bi igo-ko duten otsak dira. Pezta terdi izango omenda. Irabazpidea, beti ere, lanaren poza, eta beitegi eta baserri zabal aundiak ugaltzeko bi-de bakarra.

Nabarmen dago baserri aldeko gauzak zerbitu aldatzen asiak dira-la. Etorrizuna argi agiri dela bein-tzat. Ala obe. Denen onerako.

Xenpelatar

mutriku

ERRI KANTU ZAARRAK

Txalogarria benetan, Goizeko Iza-rra Elkartek kantu zaarri buruz artu duen asmo berria. Gure au-rretikakoak abestu oi zuten kantu eta bertso zaar guztiak bildu, li-bururatu, eta erritar guztien artean zabaltzea; guziek ikas eta abestu ditzaten. Antziñako esatera batek dio: «MUTRIKU KAN-TARI TA DANTZARI». Gaur zo-ritxarrez, ori ezin genezake esan. Garai batean, gure arrantzale eta leortarren artean, edozein bazku-netan eta batez ere gure etxeetan, euskerazko abesti goxo xamurrak besterik etziran entzuten. Gaur ber-rriz, euskal-abesti eder aiek baz-tertuak daude, erderazkoari leku emenez. Txistu eta dantza, zer esan-ik ez, zearo aldenuta. Non dira leengo dantza, zortziko eta aurre-sku eder aiek?

Goazen ari. Abesti zaarrak irakurri eta ikasi bearra dugula, ezin ukatu, gure izkuntzari bultzada emango badiogu. Kantua dugu bi-derik sendoena euskera indartu eta zabaltzeko. Kantua da otoitzik bikaiñena. Kantua, zaar eta gaz-teen biotzak poztu eta alaitzen du-ena. Kantu bateratzen da erri gu-zien grazia. Kantua dugu, baita ere, elkar lokarrik sendoena.

Badira gure erritarren artean, eta ez gutxi, bertsoarako zaleta-sun aundia dutenak, eta bertso pa-per askoren jabe diranak. Esan be-zela, gure aurretikakoak abestu oi zuten, eta erritan ain ezagunak zi-ran bertso-zaar aietakoak, esan nai dugu. Orrela izanik, Goizeko Iza-rra Elkartek dei egiten dizkie ber-tso-zale, eta bertso-paper jabe guz-tiei, gorde lekutik atera eta Elkar-te onen eskutetan jarri ditzaten, erri osoak ikasi eta kanta ditzan. Orduan bai esango dugula: MU-

TRIKU KANTARI.
GOGO-JARDUNAK

Igaro zan astean gure Eleiz-na-gusian, Itzaldi bikain eta sakonak zuzendu zizkigun Zelaia-tar Pedro Eibarko Amañia Parrokiko erre-to-re jaunak. «Elkar maitatu» elbu-ruzat arturik, Itzaldi goi-geieneta-koak. Jendetzak arreata aundiz en-tzun eta erantzun zuen.

ERIoTZA

Martxoaren 14ean, 89 urterekin Jaunak beraganatu zun Artetxe ta Olabetar Dorotea. Andre on eta oso ezaguna gure erritan, Biotz-biotzez laguntzen diegu atsekabeen bere seme-alaba eta senide guztiei.

LAU

elgoibar

«INAUGURAU» BAI BAINA...

Urtarrilaren 17 an, Elgoibarren «inaugurazioak» izan ziren, bideak, eskolak, zubia eta azoka-plaza tar-tean zirelarik. Gure iritzi apalean «inaugurazio» hauek, behar baino lehen izan dira edo hobeto esanda, behar baino beranduago dute bu-kaera eta horregatik dago, dagoen marmarketa.

Egia esan, trenbideko zubia, bera txukun xamar dagoelarik ere, ber-tara heltzeko, nahiz goi aldetik edo nahiz behe aldetik eta batez ere euri egunetan, mando gainean izan ezik pasa ezinezkoa dago. Arestian diogun egunerako, itxuratu zuten bezela, gerora eta noizean behin berdintsu egitea, ez litzazieke gaizki etorriko. P. M. Urruzuno eta B. Eze-narro kaleak ere noizean behin ber-dindu bat hartuko lukete, ala kale berriak egin arteko epea ote dugu?

Baina jo dezagun azoka plazara. Hemen batez ere, etxeko-andreek dute hitza. Batetik eskola haurrei lapurturiko lekua eta ondo estali gabeko lekuan eta egun euritsu da-nean, erdi bustirik eta hotzak as-puturik daudenez, luzatuz doan azoka-plaza aipatzen dute. Uste du-gu, plazako ataez ez irikitzearen arrazoiak izango dituztela, baina ia bi hilabete da «inaugurau» zutela eta orain arte aterik ez irikitzeak, etxeko-andreek erdi hasarreturik ho-nelatsu diote: «inaugurau» bai bai-na... gu hemen erdi bustirik eta hotzak.

BESTE URRATS BAT
GURE ALDE

Orain 12-14 urte sortutako «ON-GARRI» Bazkunak, hamaika lan egin du kultura alorrean. Sortuz geroztik geldi unerik ez du izan bere egin beharrak betetzen. Hamaika hitzaldi eta hamaika kursillo eratu ditu Bazkuna honek. Elgoibarko kul-tura ekintza gehienak hemendik sorturik dira. Hemendik jaiotak dira Elgoibarrekin izan dituen dantza tal-deak. Hemendik sortu zen gaur ikastola zuzentzen duen ELGOIBAR-KO IZARRA bera ere. Gaur egun ere «ONGARRI» eta ELGOIBARKO IZARRAK elkarturik egiten dute lan eta elkarturik jarraitu dute lanean. Bestalde, tamalgaria da, bere isi-lean hainbat lan egin duen elkarte batek, herriagandik duen baino la-gunza gehiago ez itzatea eta ba-tez ere Bilera Nagusi egunean. Gai hau umoretsu azaldu bazigun ere bertako Lendakari Ulazia jaunak, guk uste dugu, egun hori batez ere aukerakoa dela Batzorde direnak animatzeko.

Baina haseran diogun urratsa ze-ra da; Elkarte hau, hainbat aldiz-kariren harpidedun eginik dagonez gero, «Marca» hartzeari utzi eta Anaitasuna eta Z. Argiako harpide-dun egitea erabaki zen Bilera Na-gusian. Ez dago gaizki, batez ere beste zenbait kultura elkarterentzat imitagarri bezela bederen.

HAU ERE BAI...

Udara aldean zen, 14-15 lagun ginen, hiru-la sendikoak Donostiako Bulebar aldean eta mahai inguruan jarri ginen zuri eta bermutak har-tzeko ustetan (burgeskera?).

Berehala hurbildu zitzaigun ka-marero zahar buru handi eta soil bat.

—Egun onak erderaz eman on-doren, zer nahi genuen galdetu zi-gun.

—Guk oster, euskeraz erantzun bere agurrari eta ondoren behar genuena ere berdin eta honelatsu: zazpi bermut, bost zuri, hiru mosto eta beste zerbaite pikatzeko eta abar.

—Berak ez zuela ulertzen gure hizkuntza eta mesedez esateko be-rean.

—Nola? Nola esan duzu hori? Nola konpontzen zera alemanekin, ingelesekin eta beste zenbait atze-rritarrekin? Hauekin, euren hizkun-tzak dakizkizu edo bestela nolabait konpontzen zara eta gurekin egin zazu berdin eta nahi baduzu atera, berriz esango dizut: zazpi bermut hiru zuri eta abar ta abar edo bes-tela beste tokiren batera goaz. Hau dan hau modu onean esanaz.

—Baina, bai zera. Leister atera zigun eskatu genuen guzia. Ta, nere uestez, hori da gure bidea, ta, iza-tekotan ere «ulertzen ez gaitzute-nean, ulertuko gaitzute».

Etxe-Pe-tarrek

azkoitia

BETIKO LELOAZ

Gure mendigoizale txit «jato-rrek» oraindik beren ibilaldi ta abarren albisteak erdaraz jarriaz dihardute.

Euskaraz soilik ez bada ere, er-dararekin nahasian aritzen dira, hizkuntza txikien nortasun eta es-kuibidei jaramon eginaz ta Euskal Herrian gaudela konturatuz, zen-bait herritan.

Hain ohituak gaude kanpokoei erruak botatzen, ez dugu nehoiz pentsatu akatsak geuk ditugula, alajaina! euskararen iraupena gu-gan dagolla, alegia.

Batek «lenoraino gaude» jaurti zuan. «Buruko ileetaraino» besteak erantsi. Ta nik diot: Azkoitiarrok beti azkoitiar izanen gerala.

LIBURU BAT

Esku artean dut bigarren aldiz irakurtzeko asmoz «Biblia-Ikaske-ta», Donato Arrinda eta Anastasio Alisuk moldaturiko, liburu berezia. Sarrera gisa jarritako lehenetara begira zer jartzen duen: «Ez gera, la, arritu bear, emendik urte bat-zuetara, kristau —irakaspenean eta eliz— mintzaldietan, danok parte-artu-bearra izaten ba-degu, ere. Danok izan bait dezakegu igarle».

Ahaleginik egiten ahal dugu? Irakuterraza benetan. Euskara ongi menderatua dutenen lan aipa-garria, noski. Guztiok enteni deza-keguna. Neronek behintzat hasi ta bukatu arte ez nuan onik izan. Garoa, Uztaro, Joanak-joanak... edo beste eleberri bezain atsegina. Ta asko ikas dezakegu gero!

Sarritan baizetu ohi dugu aurre-rapena sinismenaren ahalbide eta giza-eskubideen zapaltzaile bihurtu dela.

Zer digu Bibliak aurrerapenaz? Beste batean... «Gure aurrekoari zor diegu, ba, guk, gure gaurko ego-era au, ta guri zorko digute, gure ondorengoak, guk utziko diegun egoera».

Ausnar ditzagun sakonki hitz hauek.

Ez dedila Azkoitian etxerik li-buru hau gabe! «Jakin» liburute-gian duzue salgai. Salneurria? Ez-dakit. Nere errege erregealua izan bait zan.

GOTZAI JAUNAREN BIXITA

Martxoak 16. Gure herrira etor-tzekotan zan gotzai jauna, haurreei sendotzako sakramentua banatze-na. Ongi etorria, hibotzez!

Mikel Zuhatsuko

deba

ASMOZ ALDATU

Guk nahi bezala ezin eratu gau-

zak eta asmoz aldatu gera. Eus-keraz ez dakitenentzat antolatua na-hi genduen ikastaroa. Baiña gra-matika egokirik ezin arkitu eta bes-te zerbaite egitea erabaki dugu. «Al-fabetatzeari» ekitea erabaki dugu «Lehen urratsak» oinarri dugula.

Dei egiten zaie lerro hauen bi-dez euskera gehiago landu nahi du-ten guztiei.

ELKAR HIZKETA

Herriko ertilari edo artistek era-tutako batzar bat izan genduen Martxoaren aurrenean. Han azaldu ziran Arteko Eskolak dituan as-moak.

Herriarentzat eta herriaren one-rako izan behar du Eskola honek. Entzun zituzten kritikak eta galde-rak, baina denak giza-legez eginak, gauzak zuzendu, ulertu eta aztartu nahiz eginak.

Jende gaztea bildu zen gehien-bat batzar hartara. Hauen iritzi-z herriatik albaratuegia dago elkarte hau.

ZERGIATIK?

Sasi-euskaldunak direla, Larreso-roeta Amatiño, irakurri dut Z. Ar-gian, «irakurleak mintzo» sailean.

Neretzat behintzat oso atsegin eta onak dira hauen lanak. Ispi-llutaz hartzen ditut. «Sasi-euskal-dunak» halazangoa, hain euskera jatorra erabiltzen dutenak! Hain ja-kintsu, trebe eta langile bururatu diran bi euskaldun hauek!

Honelakoak ez ditugu dozenan hamairu.

Idiaker

pasai san pedro

Maiatzaren 11n eta 14ean umet-xoen leenengo Jaunartzea izango da. Erderaz 22 umetxok egingo du-te eta euskeraz 15tek. Guraso bat-zuen artean, eztabaidak badira, aste barrunbeaz umetxoak etxean lan egiteko gaiak eramaten dituz-telako. Leenago gai oiek ez omen ziran etxera bialtzen; apaiz, fraille, mojak eta abarrek eramateko egin-kizuna omen da ori... gaurko egu-netan berriz, etxean egin bear... leenago egiten zan lana, gaur ere egiten da, baiña etxean ere umet-xoei laguntzen saiatu egin bear da.

Askori ondo etorriko zaio gañe-ra, leenago ikasitako gauzak, go-gera erazteko... leen edo antziñan egiten zana ondo zegoan, baiña zerbaitean utsunea zeukan. Orrega-tik, ikasgaiak etxera bialtzen dira. Eta gañiera, etxean umeari lan egi-ten laguntzen zaiola, gaiak aintza-kotzat artzen zaizkiola eta beren ardura badutela... umeak beste ikaskizunbat izango du...!! Ez aaz-tu!!! umearen ikasgaietan, leenen-go eta garrantzi aundienetako gu-raso guzien eginkizuna, umeari era-kustea da —beste lan batzuek utzi bear badira ere—, eta guraso be-rak, nai eta nai ez, egin bear du-tena. Ikastolak, elizak eta beste irakasleak guraso ei laguntzeko di-ra. Gurasoak aurrena, besteak bi-garren.

Oraindik olakorik!-!

—oOo—

Kepa Done Ikastolak 14 urte ar-teko mutikoenentzat esku pelota jo-kuko txapelketa bat eratu du. Iru mailleko txapelketa izango da: 10, 12 eta 14 urte artekoentzat. Peto-la saioak Kepa Done Pasaioko pe-loa toki edo enparantzan izango dira. Artu emana Pasai ballera-koak: Kepa Done, Donibane eta Antzo Pasai, Trintxerpe, Arrantza-le ballera edo «Pobladu», Gatza-ga, Paulo-enea, Bidebieta, Intxa-rrondo, Errera, Altza eta Lezo. On-do dago umeak txiki-txikitandik, euskal joku berezia ezagutu eta gi-zartean ezi ditezten.

—oOo—

Orain bai polit eta ederra gel-ditu dala Kepa Doneko kaia. Za-bala eta eguteratsua, amak beren semetxoekin eguzkia artzera joate-ko eta oiek bel-belitz udaran jar-tzeko. Toki askotan gaurko giza-dia beltzen aurka doa eta izaki edo pertsona beltzak, zuriak beze-lako eskubiderik ez, Gaizki egiña! eta ala guztiz ere guk beztu egin nai... Orrek esan nai du, beltz ala zuri izan, denok Jainkoak egiñak gerala... «Agur Jaunak» abestiak esaten duan bezela: «...Denok Ja-

inkoak egiñak gera, zuek eta bai gu ere».

Kaia ez ezik, baita ere «Torre» deritzaioa enparantza oso egokia dago, bere iturri goxo, ur fresko eta edan-garria, baiña... kendu zuten Ama Birjiñaren irudirik ez dute jartzen, bere lekua utsik da-go... herriz ere Lourdes eta Fati-mako antzera, azalpenen bat sortu bearko degu, Ama Birjiña bere to-kira etor dedin...

ONDARTXO

oiartzun

IKASTOLA

Gure erriko ikastolak, aurtan sei urte beteko ditu. Ezin esan itz gu-txitan berak egin dituen lan eder guztiak. Bakarrik, guk dakiguna da, naiko buruaste izandu dutela be-re eragilleek urte oietan.

Aurtan bertan joaten dira 158 neska-mutil ikastolara: bost gelatan banatuak eta gela bakoitzean ira-kasle edo maixu bat.

Ikastolako artezkari batek esaten digunez, beti diruaz gaizki ibiltzen omen dira: beti gutxi eta larri. Bai-ñan ori ez dala gaitzik aundiena dio. Ikastolako eragillearen buru-austerik aundiena omen da, jen-deari buruan sartuaraztea, ikastola ez dala umetxoak zaitzeko eta be-rari mukiak kentzeko, baiziketa eus-keraren bidez gazteak bear duen eta oraingo legeak agintzen duen kultura emateko (jarraituko da).

APAINKETA

Poz aundia eman digu erriko agin-tarien erabaki batek: Oiartzungo erria apindu egin bear dala. Kon-turatu dira noski Oiartzun egunean baiño egunean zikiñago arkitzen dala edozein zokotan botatzen bai ditu jendeak bere tresna eta zatar zarrak. Ba eginkizun orren aurka, emendik aurrera, orrelako gauzak egiten ari dirala arkitzen diranak zigortuak izango dira 500 pezeta-rekin.

Baiña, egia esateko, guk akats bat arkitzen diogu erabaki oni. Ez al zan obe izango erabakiarekin batean, leku berexi bat danontza-ko ipintzea orrela jendeak jakin de-zan nola desegingo dituen berak bear ez dituen gauza zarrak? Orain gertatzen dana, zoritxarrez, gero ere gertatuko da eta erabaki orrek pote egin da gelditzeko arrikuak ditu, nolatan zaintzalle asko, zoko guztietan jartzen ez dituzten edo ta gure buruak aldatzen ez badira, eta naiz ez gu pesimista izan, bi gauza oiek aifi zail ikusten ditu-gu...

ERIoTZA

Badakigu eriotza guztiak illunak dirala, baiña gure erriko seme Fernandez eta Jauregitar Josu M. J. (G.B.) gertatutakoa oso illuna izan du da. Orain dala illabete asi zan lanean Oiartzungo meatzean, Er-derraz «Facultativo de Minas» esa-ten degun bezela. Eta leengo osti-ralean, martxoak amar, neurketan ari zela meatz zulora erori eta ber-tan eriotza arkitu zuen. Orduan ogeita amaika urte zituen. Bere gu-raso Yon eta Miren Aranzazuri eta baita anaiarrebare gure samintasuna.

BAXURDE

FAGOR

edaria
epela dagola?
FAGOR 'ek
oztuko
du bereala

baztan

Joan den Martxoaren 5ean Zizurkilgo Edusan auzoko Parrokiakoak izandu zitzaizkigun Elizondon. Etzuten suertetik izan eguraldiarekin egun guzian euria eta aski denbora kaxarra gertatu bait zitzaizoten. Halare egun ederra igaro zuten Elizondon eta umore ona etzen falta. Meza Nagusian Edusan-go dantzari-txikiak eta txistulariak beren ekinaldi polita eginik Meza edertu zuten eta bai euskarazko irakurgai esanik eta neska-mutiko txikiak bertso hunkigarriak kanta-tuz. Meza ondoren eliza atean dantzari-txikiak beren ezpatekin arkupea eginik, meza-entzuleak haren azpitik pasarazi zituzten. Arratsaldean herriko plazan dantzariak dantzaldi ederra egin zuten, bai neskatikoei nola mutikoei trebetasun haundia agertu ziguten euskal-dantzak ederki agertuz. Norbaitek jakin du ongi eskolatzen dantzari txikiak, lan ederra eginik. Gure goresmenak.

Atsegin zaigu euskaldun jendea ezagutzea eta adiskidantza egitea, gisa hortan anaien arteko lokarriak sendo iraun dezaten.

PILOTARIAK

Irungo Kurpil-Kirolak deitzen den Batasunak trinketeko txapelketa bat antolatu du eta bereharian hamabi trinkete ari dira; Donostia (bi trinkete), Irun, Behobia, Elizondo, Baiona, Biarritz, Donibane Lohitzun. Hazparne, Azkain eta Donapaleu. Txapelketa hontan bost mailako jokoak erakusten dira; esku-huska (buruz-buruka eta bide-nazka), Paletaz (larruzko eta hai-

zezko pilotaz), eta Xarez. Hamabi trinkete hoiek lau zatitan berezi dituzte, hirunazka. Elizondoko trinketea Donapaleu eta Iruñekoekin ari da. Badituzte zenbait partida jokatuak eta aski atakatuak. Lau trinkete talde hoien irabazle guziak, elkarren artean final-erdiak jokatuko dituzte eta azkenik Finalak Azkaingo trinketeen. Pilotazaleentzat garrantzi haundikoa dugu Txapelketa hau, Euskal-Herriko hamabi trinkete eta ehun eta hoge pilotari zein-gehiagoka gauza ederra bait da. Orain gauzak gerta daitezela zuzentasunak agintzen duen bezala.

M. IZETA

zestua

Martxoaren 10ean, Zine forum beste saio bat izana da Eliz-Ordo aretoan. Buñuel-en Nazarin pelikula jokatu zen eta ondorenean, elkar hizketa mamitsua prestatu zen ikusleen artean. Nahiz eta elkar hizketa euskaraz zuzendua izan, pelikulak berak euskarara itzultzeko premia nabari zen. Ea bala, zinegizonak noizko hasten zaizkigun euskaraz kezkatzen.

—Eliz-Ordo aretoan bertan, duela urte batzuk ari ohi zen antzezleri talde bat, zenbait euskal antzerki eder ikasten. Gaur ordea, ez dugu hortan dabilen talderik.

Aizarnan berriz, hor ari zaizkigu bertako gazteak jo-ta-ke, Martxoaren 26an, «Biziak bizi truk», Begiristainen antzerkia botatzekotan. Ez dira lan txikia egiten ari aizarnarrak!

Ikuskizuna beraz, Aizarnako elizaren ondoko aretoan izango da, hil honen 26an.

—Eta eliza aipatu dugunez gero, interesgarria deritzat Z. Argiak 470 zenbakian dakarren idazlan bati. «Egin al ditekete Erri-ekontzarik?» deritza eta argibide batzuk emanten ditu Elizaz ezkondu nahi ez dutenentzat.

Era bat ados gatz idazti horrekin, bada, ezagutzen bai ditugu Sakramentu eta Elizaz gaizki esaka jardun eta gero, besterik gabe, Elizaz ezkontzen direnak. Orain, hori bai, elizara, ahalik eta sartu-erten motzena egin nahi izaten dute. Eliza erori eta azpian hartuko ote dituen, edo...

Dena den, «bihotz haundiko izan behar du Elizak, baiña ez inoxente», Iraolak ongi dion bezala.

—Eliza, eta antzoki inguruan ga-

biltzanez gero, aipa dezagun gure Eliz-Ordo gainera ikastola.

Azken aldi honetan, dirutu den sona du. Lehendik dabilta batzuk «burges» txartela ezarri nahiz, baina orain, horien arteko batek eman-dako miloia eskas, dirutan jasoa duela diote batzuek. Hori duk irudimena, hori! (Asmo txarra, hobeto esan).

Bestetik, hori horrela balitz, nor litzake burges? Dirua hartzen ala ematen duena?

Guk badakigu (eta miloi emailak ere bai), Zestuko ikastola sortu zenetik, 1966 urtetik alegia, ez duela guztira laguntzaileengandik hainbeste diru jaso.

Badakigu, baita ere, hori batzuk ez dutela aintzakotzat hartu eta aipatzerik ere merezi. Baina, behetik gora eta herritarron gogoz eta izardiz sortutako ikastolen aurkako jokabide puskatzaileak bai. Oraindik ezjakin asko bai dago.

Azpilan honetan ordea, ez zaizkigu aurrez-aurre ari. Isilean eta aurpegi eman gabe erantsiko dizkiete txartelak gure erakunde herrikoiei eta gaineratik, «egia iraultza da» slogana bizkarreratuko dute, ardi larru gisa.

Txartel giro honetan (garizuma izaki), askotan hitz hutsak gauzei ezartzeko joera hartzen dugu. Txarrena, ordea, hitz auek asmo txarrez erabiltzea da eta gauza onerako maizegi aditzen ditugunetako batzuk, hauek dira:

Aurrerakoa, atzerakoa, iraultzailea, reazionarioa, langilea, burgesa, klerikala, antiklerikala, internazionalista, txobinista, e.a. Zerrenda horren parean ez letozke gaizki beste hauek ere: Lotsatiak, lotsagabeak, Belorado-pe-tarrak, «grandeur» zaileak eta Herrikoiak.

BEGI

zaldibi

Zaldibiko gazte jendea, azkeneko urte honetan herriaren alde lan pixka bat egiten saiatu dela ikusi dugu. Aietamentuak, Guraso-Elkarteak eta abarrek egin ez dutena. Orrela ikusi ditugu, jai-aldiak, gatzetxoentzako dibersioak, jokuak eta abar antolatzen. Gauza hauek benetan beharrezkoak ziren gure Herrian eta horiei helduaz erakutsi dugu gure mugimendua beste askoren hitzak eta dezisio eza baino aberasgarriagoa dela. Baina, herri barruko dibersioak badu beste aur-

pegi bat ere guretat. Beste gazte guztiak bezelaxe, guk eta geure edadekoak, badugu alderdi hontatik nahiko arazo. Dibersio era sano baten behararen aurrean, Aietamentu, Guraso Elkartea eta abar, nun dira? Ez ahal dira konturatzen, geroago bere lekua hartuko duten gazteen arazoak, bere arazo direla? Edo eta, berek bere aldetik ezertxo ere jarri gabe dena gazteek jarriko dutela, uste ote dute? Ez dute esaten bada, gazteak ez direla ezer ere egiteko gauza, horregatixek, gazte direlako?

Guk, gazteok arazo hoiei erantzun bat ematerik badugu, baina gero praktikan jartzeko orduan, ezer egin gabe gelditzen gara, diru fal-

taz, lokal faltaz edo horrelako mila gauzarengatik. Hor dago guraso eta herriko erresponsableen lana: guk jarriko ditugu ideak, eta berek jarri ditzatela beharrezko diren bitarteko materialak.

Eta hori ez baldin badute egiten, ez ditezela gero keja, herriko gazteok istilu batzuk ateratzen ditugula gauetan eta molestau egiten dugula, eta horrelako kontu zahar hoiekin. Izan ere, gure arazoen aurrean begiak isten badituzte, zer beste erremedio geratzen zaigu?

ERLEAK

Kontu emen!

Euki gogoan!

Adiskide ta etxekojaunok!

Zuen enmazteentzako esku-erakutsirik onnea. Zuen sukaldarako apaingarri

Eltze azkarra. Asadora-Freidora RADAR. Erre ta prejitzeak aukerakoa

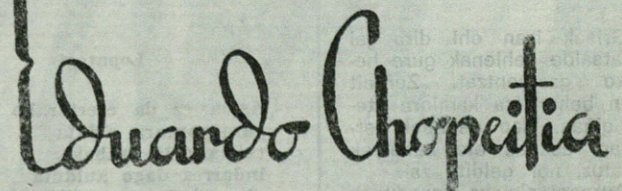
SUPERCACEROLA A PRESION «RADAR»

Juegos Espátulas y juego Cubierto «RADAR»

LANTEGIA - INDUSTRIAS RADAR

ESKORIATZA (Gipuzkoa)

ERLOJU ETA BITXITEGIA

OTSAILLEAN Getaria Kalera aldatzen gera

Getaria, 10-Urrut. 417751-Etxekoa: 422700 - DONOSTIA

JOSE ZINKUNEGI' REN OPTICA BERRIA DONOSTIAN

URTIETAN LAN OIETAN OITUA

BARRUAN DANAK EUSKALDUNAK

HERNANI, 4

DONOSTIA

MITXELENA

BITXITEGIA - ERLOJUTEGIA

Euskaldunak eskatu salneurriak (deskuentoa)

Avda. de Francia, 1

— IRUN —

ASATE OPARIAK

JATONTZI TA MAI - TRESNAK

Victor Pradera. 2
Urrutizkiña: 425700

DONOSTIA

ITURZAETA

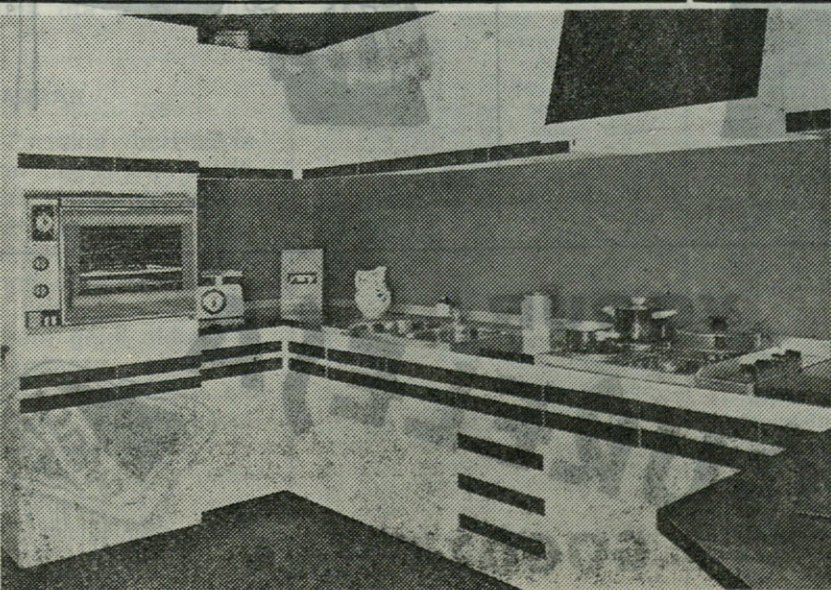
agencia inmobiliaria

ZUK BEAR DUZUN ETXE-BIZITZA EROSTEKO...

ZURE TERRENOAK SALTZEKO...

ZURE DIRUAK UGALTZEKO...

Hernani, 1 - Urrut. 429178 - Donostia

Sukaldeko Erredizak

Egillea:

FELIX ECHAVE, S. L.

Apartado, 23

Urrutizkiña: 89 17 54

ZALDIVIA (Gipuzkoa)

ARAGI ERREAK
BEASAINEN

ZURE ETXEAN

— Bisigu, legaza...

— Arkume, antxume eta abar...

— Txekor eta idi-txuletak.

S. Ignacio, 15

Urrutizkiña: 89 14 37

— BEASAIN —

Irakurleak mintzo

Egiña omen dio Euskaltzaindiak Madrilleko telebistari eskaera: «eman dezala zertxobait euskeraz ere, alegia».

Baiña eskaera gehiago ere egin beharko lituzke. Ezkon-papera, bataioa-agiri eta abar ere euskeraz egin ditezela, esate baterako. Eritegietan eta gaixoei euskeraz gehiago mintzatzeko, mezak eta errosarioak ere euskeraz izan ditzatela nahi dituztenak. Oso gutxitan ikusi ditut euskal-irritatiak piztuta.

Aztertzekoa litzake errieta-ko meza-orduak ere. Ikus, adibidez, Donostiakoak. Ogei-ta emeretz daude guztira. Bat, bakarra, euskeraz eta bera Aieteko auzoan.

Ez al dugu euskaldunok lo egiteko eskubiderik? Orrela indartuko al da euskera? Ez al lituzke etxe barruan ere eskaera batzuk egin beharko Euskaltzaindiak?

A. T. (Bergara)

Grisak izan ohi dira jai arratsalde gehienak gure herriko gazteentzat. Zerbait egin behar eta kamiora ateratzen ginen. Han geunden, ertzean, eskuak eta behatzak luzatuz, nor gelditu zai.

Aurpegi alaieko gonadunak jarri genituan lan bortarako gu ezkutuan geunden bitartean. Laister zen gupil otsa, gupil-garrasia. Bi mutil. Haien amorrua galtzadunak ere azaldu ziranen.

Beotibarreko ferian izan ginen. Bai merke saltzen dela maitasuna dantzarakoan!

Berriro etxera. Berriro bide-ertzean borondate onokoren zai. Gelditu zan. Bi mutil kankalluk luzatu zuten burua kanpoan zai geundenon aurpegiak ikusteko. Guk ere makurtu genituan geureak barrura sartzeko keñuz. Baita gure mutil bat sartu ere egin zan. Baiña baita azkar kanpora bota ere: «Guk ez dugu mutilik hartzen» esanaz.

Su ta gar jarri ginduan jokabide ustel hark. Garbi ikusi genduen emakumea zertarako hartzen dan.

Goierritik

BERTSOLARIAK HAZPARNEN

Bertsolarien saioa entzun ahal izan genduen Hazparneko trinkean, arratsaldeko 41/2 etan, martxoaren 12 an.

Mattin, Xalbador, Lopategi eta Azpillaga jardun ziran Michel Itzainaren akuiluaren pean.

Gai egokiak jarri zizkien lau bertsolariei Itzainak. Baita egoki asko erantzun ere lau bertsolariek. Ez ditugu bertso guztiak ezarriko. Lekuak eta abarrek eragozten digute.

Ez zen izan ego-aldean izan ohi dan betekarik bertso-lekuan. Gazteak ere ez gehiegi. Lopategi eta Azpillagari emen Xalbador eta Mattini gertatzen zaiena gertatu zitzaion. Ez zien gehiegi jendeak jarraitzen.

Tartean jardun ziran an bertako abeslari eta bertsolari gazte batzuk ere. Pizten ari dela ikusten da euskalzaletasuna. Gure ustez luzetxo jo zuen saio bikain ark.

Ona dozena bat bertso:

Gaia: Lopategik traktorea erosten du eta astoa saldu. Mattin da Lopategiren astoa.

Lopategi

Astoa ez da ezertarako garai ontara elduta txikia dela erabaki indarrez dago aulduta alperrikako animalia traktorea azalduta mundurik mundu bota bear det bizio bat izan duta.

Beste astorik ez da ikusten nere etxe inguruan au mantendutzen ni aspalditik nengoela apuruan baiña arrazoirik nola sartu Mattintto onen buruan astoa beti asto bai degu gaztetan eta zartzaruan.

Mattin

Nere denbora pasatua duk

MATTIN

nausi hunekin lanlan hamaika aldiz ibilia da nere bizkarran gainian orain debalde utzia nau ni traktor erosi duenian bainan orain oni trakturarik nausi bainago mendian.

Beldurrik gabe emanen diot nausiarri errepusta bere traktora erosiarren arrazoirikan ez duta Traktore ederra etxean duela kontentu dago poztuta Traktorea eresia du nerekin aberastuta.

Gaia: Azpillaga nausi eta Lopategi langillearen eskubideak eskatzen dituen langille.

Azpillaga

Arrazoi batzuk esan bearra badaukat langilleari onek daukana estudioa baiña lanerako nagi lotan dagozten tontoak ere zuk jartzen dituzu argi lana egiteko gauza ez data eskandalua ugari.

Alare onek botatzen ditu ain arrazoi itsusik. Lenagotikan alperra zan da etzidan egin grazirik. Onek jornala jasotzen zuen besteak irabazirik. Zure izerdiak zurrupatzeko ez da egongo nagusirik.

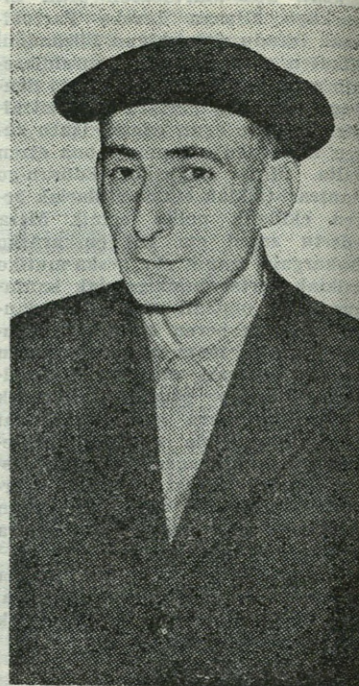
Lopategi

Nagusi denak mintzatzen dira gaurko egunean ola ikusi dute emen daudenak asarre biziz dagola. Gaizki genbiltzan ta billatu du sindikatuen axola onek tantoka edaten bai du gure zaineko odola

Ianagilleetan ni trebea naiz au biotzetik erran du sekula santa ez du jokatu onek garbiro eta sandu Sindikatura joana naizta sekula ez naiz orren damu beti esklabo izango nintzan estudiatu ez banu.

Gaia: Aurdun dagoen neska gaztea dugu Xalbador

Amodioak gaitu huntarat ekarri. Zer gertatzen zautan erran ber dut sarri Barnean senditzen dut gauza lotsagarri. Sobera bilaturik izar faltsuuri Jarri behar naiz orain denen irrigarri.

XALBADOR

Norbaiti eman nintzan maitearen maitez ua ere maitale bai zen ene ustez Zer on erran ditalke horrelako aizez. Aingeru bat utzi du amodio galdez Neronek maita behar orain bien partez.

Hor erori naizena ni ez naiz lehena Jende maiteak otoi ez egun kondena Ez ditake errepara egin izan dena. Sofritzen dutana nik ez bai naiz azkena. Otoitz egin enetzat Santa Madalena.

Bodegón

Alejandro

Alejandro'ren Bodega dago Donosti'ko txoko baten, bein ezagutzen dutenak zintzo takite aruntz joaten. Nai dan aukera ba-dezu beti jaten bezela edaten, oberik ezin arki diteke merke ta ondo ematen. Fermín Calbetón, 4

DONOSTIA

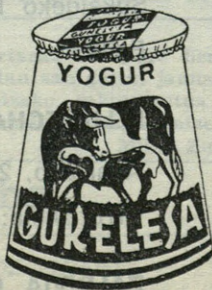

LA CASA
DEL CAFE

Juan Iriando

San Marzial, 19 - Urrut. 413801
Donostia

ONDO BADABILL
Otsein DA

YOGUR
GURELESA
GOGOZKOENA

Eliz Barrutiko Mixioak-72

EGOAMERIKAKO ELIZA (III)

KRISTAU IRAULTZAILEAK

“Kristauak, behin betiko, iraultza bidetara jo behar dute, batez ere, herrian kristau fedea hainbat garrantzia duen kontinente honetan; baina, buruka iraultzailean, kristauak ez dituzte beren dogmak ezarri behar, ez dute eliztar gehiago lortzera joan behar; marxistek ebanjelizatzearen pretensioak gabe hurbildu behar dute, eta marxistekin bateratzean, beren fedea izkutatzearen ustelkeria gabe”.

“Kristauak, benetako iraultzaile testigutzak ematera ausartuko direnean, latinoamerikako iraultza garaile izanen da, zeren, orain arte, kristauak beren dotrina, reaktionarioen tresna izaten utzi dute”.

(Ernesto “Che” Guevara)

“Che” Guevara-ren hitz edo apustu honek izan du oihartzunik Egoamerikako kristauen artean. Egutetik egunera, kristau gehiago da Egoamerikako gizartearen eraberritzean, iraultzan, askatasunean parte hartzen ari dena; beren kristau fedea bultzatuz, pobreen alde jokatuaz, gizarte berdina eta askatuagoa eraiki nahi duten kristauak.

Egoamerikako kristauak, beren egoeraz, beren morrontzaz jabeturik, biokabide dituzte aukeran: iraultza aurrera eraman ala iraultzaren aurka jokatu. Egoamerikako kristau talde batzuek lehenengo jokatibidea aukeratu dute.

Erabaki honek garrantzi handia du Egoamerika herrian. Erabaki honen garrantzia aski nabaitu dute kristau ez diren eta egoamerikako iraultzan leporaino sartuta daudeneak. Ongi nabaitu zuen “Che” Guevarak, nabaitu du Fidel Castrok ere. Igaz, Chilen izan zenean, eten gabe hitz egin zuen honetaz. Hitz horiek direla medio, nabaituko dugu guk ere, egoamerikako kristauak zenbateraino dabilten iraultza bidetan, eta jokaera honen garrantzia.

Iquique-n, periodistekin izan zuen

Aste Santua Aieten

Euskaldun oro bildu gaitzen Pazkoa, gure kristau jai nagusia, ospatzera.

Ostegunean: Jauna re n Afariko Meza, arratsaldeko 6.30 tan.

Ostiralean: Jaunaren Nekaldi ta Eriotzaren Liturgi-ekintza, arratsaldeko 5.30 tan.

Larunbatean: Pazko-Gaua, 10 tan.

Izan gaitzen beti pazko semeak, egia, alkartasuna eta pakea biltzatuz.

OHARRAK

- 1.—Parrokia berritze-lanetan dagoelarik, elizkizunak «Hijas de Jesús» elizan, parrokitik irurehun bat metro gorago, izango dira. Autobusak, eliz honen parean dauka bere geldia aldia.
- 2.—Egunero, elizkizuna baiño ordu laurden bat lehenago abesten ikastaldia, izango da.
- 3.—Pazko - G a u a ondoren, elizkizunean egon diran guztientzat, elkar-te-otordua.

elkar-hizketan, honela mintzatu zen kristauak iraultzan zuten jo-kaerari buruz:

“Cubako iraultzaren garaian ez zen elizan eta kristauen artean, gaur egun den mugimendurik. Gure herrian, honetaz gainera, erlijioa ez zen herrikoa. Erlijioa herriko aberatsena zen, Erlijioa klase sozial batena, klase batentzat zen... Latinoamerikako herri askotan erlijioa herrikoa da, baina gure herrian ez zen honela gertatzen. Zken urteotan, katoliko mugimenduan, aldaketa sakona egin da. Denek ezagutzen dituzte elizaren hasiera, enziklikak, kontzilioak; hauek izan dira apaiz askoren sozial kontzientziaren oinarri. Eta, zer gertatu da? Gertatu behar zena: mixeriak, herriakin bat bizi izan diren apaiz askok nabaitu ahal izan duten mixeria horrek, eta realitate hoiek, beren kontzientzia eraberritu dute ta, honela, iraultzaile bezala neurtu daitekeen mugimendu bat sortu da elizan. Mugimendu hau bizi da eta hazten ari da”.

“Erlijioak, kristauak, katolikoak kontzientzi soziala bizitzea, herrien garaipen handia da. Kristau bat, bere dotrinaren mamiari lotzen bada, ez da explotatzaileekin eta burgesekin egon, ez eta injustizia, gosea eta mixeria sortzen dutenekin ere”.

Concepcion - g o unibersitarioek, konkretuki, latinoamerikako eta Cubako iraultzan kristauen jokaerari buruz galdetu zioten, eta honela erantzun zien:

“Latinoamerikako kristauen burrukako mugimendua ez da aspaldikoa, egungoa baizik. Estimaten dugun fenomeno da eta gertaera baliotsua ta aski positiboa deritzagu, baina fenomeno berria da” (...).

“Gure herrian, beste latinoamerikako herrietan ez bezala, erlijioa ez zen herrikoa, hots, batez ere, aberatsena zen erlijioa. Latinoamerikako beste herrietan erlijioa pobreena ere bada, eta ez ahaztu kristautasuna Erromako esklabo eta erasotutako erlijioa izaten hasi zela. Komunismo ondoren ere, zerbait berdina gertatu zen” (...).

“Azken urtetan, Latinoamerikan, kristauen mugimenduan, iraultzarako joerak sortuz joan dira, nahi baldin badezute, iraultzara doazen jokaera aurrerakoiak, eta apaiz eta

Danak Alkarturik Pazkoa Bidean

Izen hau jarri diote aur-tengo Garizuman Donostiako Kaputxinoen elizan izan den liturgi-asteari.

Euskaldunok benetan atzeraturik gabiltza liturgi-arloan.

Euskal Erritik kanpo erraz samarra izaten da liturjizun bikainik arkitzea. Gure artean berriz, besterik da, talemalez.

Izan ere, elizak bete izan ohi dituan Erri honi ez zaizkio berritu izan aldare ondoko misterioak.

Poztu beharra dugu, beraz, aurtengo Donostian egin izan danagatik.

Erabili izan diran gaiak hauek dira:

1. Jainko-erriaren ibillaldi luzea (Felix Urdapilleta).
2. Jainkoa bere erriaren erdian dago (Karlos Agirre).
3. Jesukristok bizitza berria eskeintzen digu (Sebastian Elizalde).
4. Jainkoaren indarra Elizaren bitartez datorkigu. (Joseba Intxausti).
5. Pazko deia. Pazkoako ikurrak. Jaia.

Ayakutxo-n, Peru-n, prozesioa. Iraultza aurrera eraman ala iraultzaren aurka jokatu?

erlijioso askok Latinoamerikako askatasun bidetan jokatzea erabaki du”.

“Batzuek erasotutak dira, besteak hilak, Camilo Torres hil zen bezala, eta gauzak objektiboki aztertzen baditugu, gure kontinente osoaren etorkizuna analizatzen badugu, hainbat kristauen kontzientzi politikoaren garrantzia bere neurrian estimatzen jakin behar dugu, zeren iraultza, indarrak lotzeko artea da, iraultza, inperialismoaren aurka jokatzeke, indarrak batzea da” (...).

“Honegatik, guk agurtzen eta ongi ikusten dugu, eta bereziki estimatzen dugu, kristauen artean, azken urteotan, hazten ari den mugimendu hori. Gure herrien askatasun bidetan, iraultzaile burruken bidetan balio handia duela uste dugu, eta errespetuz eta pozez hartu behar dugu, animatzea da gure iraultzaile egin beharra; eta honela azaltzen dugu gai honi buruz gure jokaera”.

Hitz hauen ondoren, galdera zuzena egin zioten: Kristauak, iraultza burrukan, zer dira, laguntzaile “taktiko”, ala laguntzaile “estrategiko”?

“Garbi esaten dizuet. Guk, ezkerreko kristauak, kristau iraultzaileak, iraultzaren laguntzaile “estrategiko” bezala ikusten ditugu”. Laguntzaile “estrategiko” honekin zer esan nahi zuen, berak adierazi zuen beste elkarrizketa batean. (Santiago, Universidad Tecnica-ko estudiantekin izan zuen elkarrizketan).

“...Badira, kristau langile, nekazari, estudiantek, herriko gizon-emaumeak engainatu nahirik dabilenak, kontzientzi “antiklase” bat sortu nahian, behar bada, erlijioso sentimentuak medio bezala erabili. Hemen datza kristau iraultzaileen lana, langile, nekazari, estudiantek, herriko gizon-emaume hoiek herriaren interesetarako irabazten, apalen eta explotatuen interesetarako”.

“Edozein herritako eta Latinoamerikako mugimendu iraultzailearentzat serbitzu ikaragarria izanen da. Honegatik esaten genduen, laguntza “taktikoa” ez zela, “estrategikoa” baizik. Batu egin behar dira indar hoiek, eta elementu hoiek lotu, inperialismoa indartsu da-ta. Indarrak sumatu behar di-

ra, haiek eta bere lagunak menperatzeko”.

Oportunista bezala jokatu ote zuen Castrok? Chilen, egin zuen azken hitzaldian honela esan zuen:

“...Gai asko genituen ezkerreko kristauekin eta Chileko apaizekin hitz egiteko, ez oportunistoan, baizik printzipioetan oinarriturik, ez bentajismotan, arrazoi sakonetan baizik; Latinoamerikako elkarteak, marxista eta kristau iraultzaileak batzeko arrazoietan, egokitasunean, posibilitatean” (...).

Kristau dotrinak eta marxisten helburuek zuten antza azaldu ondoren, honela bukatu zuen:

“Berdintasun guztiak (kristautasunarenak eta marxismoarenak), bilatuko direnean ikusiko da nola izanen den posible marxista iraultzaile eta kristau iraultzaileen arteko laguntza “estrategikoa”.

“Itun hau eragotzen saiatuko direnak, inperialistak eta reaktionarioak izanen dira”.

Hitz zorrotzak eta argiak benetan Castrorenak. Bi gertaera agerian jartzen dizkigute: Egoamerikako zenbait kristau gogor ari dela gizarte berri bat eraikitzeke jokatzen, Ebanjelioaren testigu bere bizitzaz izaten, eta jokaera honek,

etorkizunari begira, hil edo biziko garrantzia duela Egoamerikan. Honela, garbi ikusi dugu Egoamerikako kristauen jokaera, Egoamerikako egoera aski ezagutzen duen gizon baten hitzez.

Fidel ez zen adarretan ibili, Egoamerikako kristauen arazo nagusienari heldu zion. Egoamerika iraultza bideek urratzen ari da. Kristauak, egoera berri honen aurrean, erabaki beharrean arkitzen dira, eta batzuek garbi erabaki dute, Castro-k, eman digu erabaki honen berri. Ez noa orain, Castroren iritziak aztertzeri; oso interesgarria litzake, baina ez da lan honen helburua.

Fidel Castroren hitzak direla medio, Egoamerikako kristauen jokaerak, nahiak eta erabakiak nabaitu ahal izan ditugu, eta hauxe zan gure helburua.

Erlijioa, “kristau ideologia” kapitalismoaren serbitzuan, explotatzaileen serbitzuan, urte askotan egon da, dago, Egoamerikan. Baina eliza, kristaua, esnatzen ari da. Egoamerikako elizak itxaropena du argi, pobrea lagun, Kristo bide eta Egoamerika berri bat amets.

Gurutz Larrañaga

BERRIAK

INDIA

Askatasun ekonomikoa lortzeko Indira Gandhi-k, asi duen politika berriak eliza katolikoari ukitu dio. Politika honen izenean, 8 milioi dolarretako laguntza ukatu dio. Laguntza hau Ipamerikako gobernoak eskaini zion Indiako gotzai batzordeari, atzerrii ematen dion laguntza mailan.

COLOMBIA

Facativa-ko gotzai Comador jaunak, «Instituto de Reforma Agraria» utzi du. «Reforma honek ez dakar fruturik esan du, eta institutuan ez dago nekazarien ordekaririk». 43 % urte 5 % gizonen eskutan dago; 54 % lur landu gabe dago, eta miloi bat baino nekazari gehiago lanik gabe.

FRANTZIA

Urtarrilaren 27tik, Otsailaren 1-arte, marxista pentsamenaren astea izan da, Parisen. Aurtengo gaia: «Kristauak eta komunistak». Hauek izan ziren egutegi egunera erabili ziren gaiak: 27-I, «Ateismoa gaur»; 28-I, «Subdesarrolloa eta klaseen burruka»; 31-I, «Kristau sinismoa eta politika»; 1-II, «Sozialismoa eta kristauak».

EUSKAL PINTURA: ARTETA

San Telmoko azalketa dela bide, euskal pinturaren azalpen bikaina izan dugu Donostian otsail osoan zehar. Idazlan hontan, azalketa hori osatu duten margolari berezie-netako bat aztertuko dugu: ARTE-TA.

Aurelio Arteta euskal pinturaren bigarren belaunaldikoa da. Lehen belaunaldiko Zuloaga, Uranga, Gulard... maixu haundien ondoren. Zenbaitentzat bera da belaunaldi honen aita, eta zalantzarik gabe bere influentziak ez du parerik gaurko margolari gazteen hirugarren belaunaldian.

BERE BIZITZA

Aurelio Arteta Bilbaon jaio zan, 1879an. Bilbaon eta Madrilén margo-ikasketak osatu ondoren, 23 urte zituela, Parisa aldatzeko beka eskuratu zuen. Momentu hontan Paris zen Europa guztiko pinturaren etxe-nagusia (Impresionistak, Picasso...). Artetak ondo daki zer duen beharrezkoenik bai beretzat, bai euskal artearentzat: Europako margolari onenen maixutza du desio, korronte berrietan xurgatu nahi du, bere giza-mentsajea egoki ematen asma dezan; bere garaiko gizarte, herri eta historiaren aurreko erantzukizunaren kontzientzia bete da.

Parisen eskultore bat aurkitzen bereziki, gerora, margokuntza guztian influentzi sakona utziko diona: Bourdelle. Artetaren kolosalismoaren benetako iturri inspiratzailea, eta bere giza eta bizi-konzeptio zabalaren espresio bidea Bourdelle eskultorearen ekintza indartsuan aurkitu behar dira.

Paris, margolari denen ametsa den garai hontan, bi bakarrik dira Paris utziaz herriratu direnak: Vazquez Diaz eta Arteta. Artetaren bizilekua Euskal Herria da. Artetak bere herriko gizonak eta gizonentzat pintatu nahi du. Hiru urtez Parisko irakaskintza jaso ondoren, etxera itzultzen da.

Bilbao, Madrid, Paris eta Londresek bere irudien erakusketak ezagutzen dituzte. Bilbaoko Bankoaren atariko margoketa gomen-datzen zaio Madrilén 1921ean. «Orain —dio Artetak— nere lanak, egiteko sozial bat beteko du; langile kutsu horrek nere obra goratu egiten duela uste dut». Lan honen, ondorengo irudietan, garbi azaltzen da Artetaren pinturan tematika soziala.

1930ean «Las Bañistas» koadroaz Espainia osoko lehen saria eskuratzen du.

1932an Bellas Artesek muntatu-tako Ikusketaldi Nazionalen lehen medaila «Los Naufragos» koadroaz.

1936ko gerrate garaian Arteta erabat konprometatzen egoera politikoa. Laister Euskal Herria uztera behartua izango da. Biarritzen egonaldi bat egin ondoren Mexi-

kora jo zuen. Mejikon hil zen 1940-ko Abenduaren hamarrean.

Oteizak bere «Quousque Tandem» liburuan Artetaren desterru egoera hau aipatzen du. Arteta zen jenerazio berriek maixutzat nahi zuten euskal pintorea. «Guretzat, Arteta gizon apal, isil eta sofitua, gure artearen baliorik representatiboa zen. Ez zitzaigun Zuloaga interesatzen.

Artetak betetzen zituen gure itxaropen denak». Oteizak hau azpimarkatzen du batez ere, Zuloagak lapurtu ziola Artetari muralista haundi bat bezala agertzeko oportunitatea eta Europa osoan aurretuen izango zen euskal muralista eskola baten sorketa, San Telmoko fresko monumentalak bera bezalako diruzale lagun zuen Sert pintore katalanari eskeini zizkionean.

ARTETA ETA EUSKAL GIZARTEA

Lehen esan bezala, Arteta langile bat konsideratzen zen bere margoketan. Artetaren lana euskal gizartean ondo oinarritua dagoela ikusteko ez dago berak pintatu dituen gizon eta egoerei begiratu besterik: bere irudietako gizonak garaiko baserritar eta arrantzale euskaldunak dira gehienbat, eta fabriketako langileak.

Esaten ari garena baieztatzeko har dezagun, adibidez, «BARRIO OBRERO» koadroa: irudi hontako lehen planoan langile talde bat ageri zaigu; bigarren planoan etxe multzo bat fabriketako kea atzekaldetik ikusten uzten dutelarik; margo gris, urdin hotzak eta zenbait beltzez egina, langile giro ilunaren espresio trebea.

Hauetako beste bat «EL PUENTE DE BURCEÑA»: Bilbao inguruko langile auzo batetako zubi batez baliatuz, Artetak maixuki adierazten digu langile egoeraren miseria beltza; zubian pertsona bat ageri da norabait begira; formen sinplifikazioa nabarmena da; zubiaren burnizko habeak ixten dute koadroaren konposizioa.

Ezagunenetako beste bat, «PESCADORES»: arrantzale talde bat lurrean, itsasoan direnak noiz etxeratuko zai; arrantzaleen arpegietako larrimina pintatzen digu. Artetaren lehen garaiko obra dugu hau: dibujoak garrantzi handia du eta kolore ilunak nagusi dira; egitura klasikoa eta berria uztartuak; Arteta kolorista ona dugu, hemen azaltzen zaigun bezala, batez ere kolore eder neurtu batzuen armonia lortzean, giro fin egoki batez guztia inguratuz.

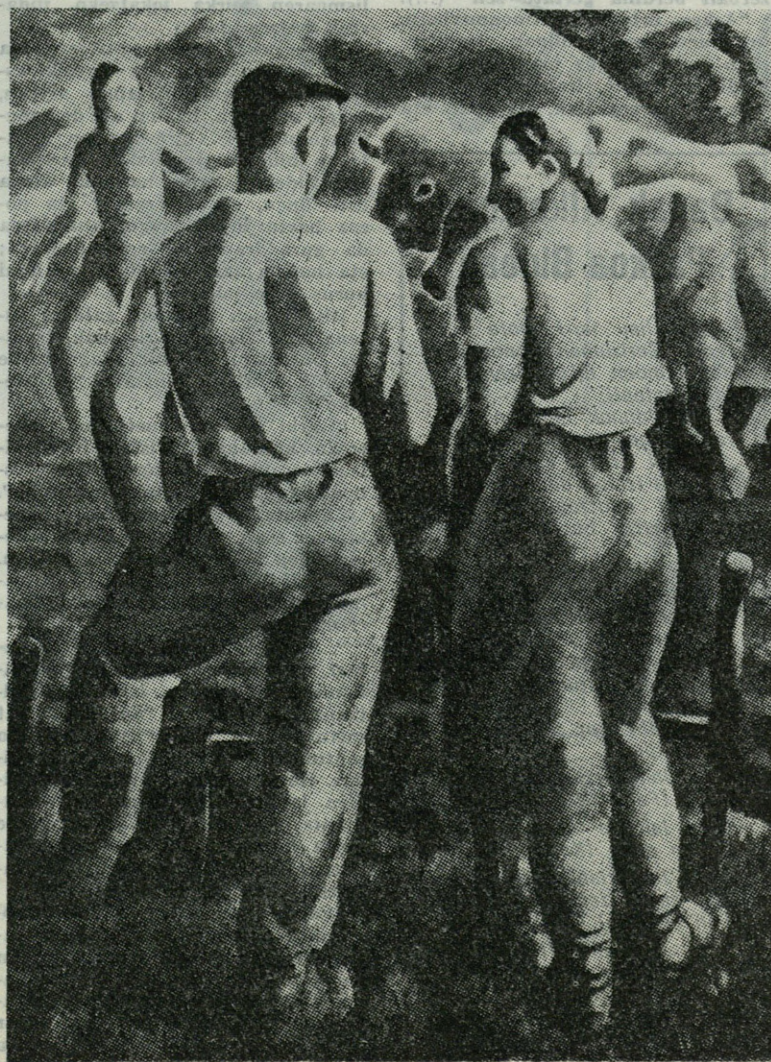
Kuadro hauetan ikusi dugunez, Artetak tematika soziala asko erabiltzen du bere obran, batez ere Parisko egonaldiaren ondoren: gizonaren lana, mina, desio izkutua

pintatu nahi ditu; bere sinboloak lan-tresna eta izerdia dira; eta Artetaren gizona gizon herrikoia izango da beti, gizon langilea, hots, fabrika, baserria edo itsasoa landuko duena.

Tematikaz kanpo, irudiak erabiltzeko era gogorak, margo neutroen espresio realistikak, dibujoaren indarrak garbi adierazten digu Artetaren obra zein finkatua dagoen bere garaiko Euskal Herria egoera sozialean.

«NAUFRAGOS» - HILOTZIK

«IDILIO RUSTICO»-MAITEMINDURIK

ARTETAREN MURALISMOA

Artetaren irudiak mural batzuk dirudite lehen begiradan, hau da, hormak estaltzeko egindako irudiak: hemendik datorkio Artetari muralista izena. Zertan datza muralista izate hau? Plano eta bolumina, forma eta kontenidoaren berdintasunean; irudiak ondoaren tonalitateak hartzen dituzte eta hauek irudiena; perspektiba ezak

irudien boluminatasunari laguntzen dio, eskultura bailiran. Lehen esan dugu, Artetaren maixu, eskultore bat izan zela Parisen: Bourdelle. Influentzi honen seinale da Artetaren pinturaren muralismoa eta eskultura desioa.

Azter dezagun beste koadro batzuetan Artetaren obraren funtsezko berezitasun hau:

«PESCADORES VASCOS»: hiru arrantzale; alde batetik bestera koadro osoa zeharkatzen duen sokak ematen dio batasuna arrantzaleen irudiei; margo neutroak bolumina nahi honek, bestalde, irudiak deformatu eta sinplifikatzea eskatzen dio; kolore eta formak egokitasunez lotuak; Artetak atsegin du euskal arrazaren berezitasunak arrantzale giroetan bilatutako gizonetan plasmatea.

«LOS LAYADORES»: laialari batzuek baserri giro bukolikoa; Artetaren muralismoaren indarra ezin da «sfumato kubista» batetan gelditu; irudi honetan ere nagusi dira espazioa, pixua... eskulturatzea.

«BAÑISTAS»: neska bainu-zaleak bilutsik; hemen ere garbi ageri zaigu Artetaren obran zenbaiterainokoa dan bolumina desioa; irudien deformaketa eta sinplifikatzea, bolumina alderdia lortzeko bide besterik ez dira; zenbait efekto kubista ere badu —oso berea den kubismoa, noski— lehen esana dugun indar hortaz giza-irudiak bizitzeko; koadroaren konposizioa oso landua.

«REMEROS»: erdi-erdian arrantzale bikain bat, goitik behera zuzenik dauden bi arraun tenteren artean; bere eskubian, beste arrantzale bat ezkerreko arraunlariek apur dezaketek ekilibrio gordeaz; akuarelaz egina; erdiko arrantzale eta bi arraunen irudi bertikalak gelditasuna ematen diote koadroari; euskal arrazaren trebetasun-ispilu; tonalitate bigunak bolumina sortu nahiz; dibujoak garrantzi handia du, linea zehatza; irudi zoragarri hontan garbi dakusgu Artetaren pinturak duen eskultura zentzu indartsua eta euskaltasun sakona.

«LOS NAUFRAGOS»: hau da bere koadrorik famatuena; beronekin irabazi zuen 1932an Bellas Artesko Azalketa Nazionalen lehen medaila; pintura muralistaren berezitasunak ezin hobeki osaturik daude: espazioa, bolumina eta kolorea uztartu paregabe; irudien deformaketa inoiz baino aurrerago doa Arteta koadro hontan; deformatze hau duela bide espresio hunkigarri bat lortzen du, bi gizonen barruño etsipen etaa neke maixuki azalduaz; irudien dramatismoa harigarria da.

Artetaren obrak eagutzen du kubismoa eta korronte berrien margokuntza. Baina Artetaren kolosalismoan kolore-formen liluratik gain bada beste zerbait sakonagorik: eskultura gisa, boluminaren neurri kementsua, gizonaren ahalmenak irudi bihurtzen dituen indarra.